

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 9

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

7 лютого 2019 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2019

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 9):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 9 (м. Тернопіль, 7 лютого 2019 р.). -
Тернопіль, 2019.- 98 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Горчанюк Олена Сергіївна

аспірант Національної академії Служби безпеки України

Гендерна рівність – складова загального принципу рівності, яка охоплює: рівність прав, рівність можливостей, забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей, визначає однаковий правовий статус особи в суспільстві, стверджує основні права жінки та чоловіка. Як визначає М.І. Крочук, сьогодні гендерна рівність є фундаментальною цінністю третього тисячоліття на рівні зі свободою, справедливістю, толерантністю [1, с. 470]. Методологічний інструментарій становить основу будь-якого дослідження. Методологічною основою дослідження є система принципів, прийомів та підходів, що ґрунтується як на загальнонаукових методах, так і спеціальних методах дослідження.

Питання застосування методів дослідження, їхньої класифікації, доцільності та ієрархії застосування неодноразово були предметом уваги дослідників різноманітних наукових сфер. Вагомий внесок у розроблення методології наукового пізнання та дослідження питань у сфері державної безпеки зробили такі вчені, як В. Манько, М. Стрельбицький, О. Розвадовський, В. Федоренко, В. Яценко, В. Тацій, В. Гвоздецький, В. Овчинников, В. Поваляєв та інші.

Питання гендерної рівності у правовій сфері найширше розкриває поліметодологічний підхід, до його складу входять: *філософська група методів* (аксіологічний, феноменологічний, діалектичний, герменевтичний), *загально-наукові методи* (індукції і дедукції, контент-аналізу, аналізу і синтезу, системно-структурний, логіко-семантичний, структурно-функціональний, аналогії, конкретизації, класифікації, аргументації, порівняння, прогнозування) та *спеціально-правові методи* (історико-правовий, соціологічно-правовий, порівняльно-правовий). Наприклад, *логіко-семантичний метод* дав змогу виділити та сформулювати основні поняття, що стосуються термінологічного апарату гендеру. Тобто за допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат у сфері регулювання гендерних правовідносин. У процесі теоретичного вивчення питання використовувався *метод аналізу* наукової літератури.

Окремі особливості службово-трудоких відносин жінок було розглянуто як складову предмета трудового права. Гендерна теорія є особливим теоретичним напрямком у соціальних науках, зорієнтованим на формування й утвердження політики рівних, незалежно від статі, можливостей самореалізації людини в різних сферах соціальної практики [2, с. 236]. За допомогою *історико-правового методу* досліджено основні етапи становлення ролі жінки в правоохоронній сфері. Історичний метод використано під час освітлення етапів регулювання праці жінок у правоохоронних органах у різні історичні періоди. Керуючись *соціологічним методом* пізнання, проведено аналіз кадрового складу військовослужбовців. Для окреслення конституційного принципу рівності права було використано *індуктивний* та *дедуктивний*. За допомогою *порівняльного методу* здійснено аналіз правових особливостей проходження жінками військової служби. А також його використано для зіставлення сучасних міжнародних документів стосовно статусу жінок та чоловіків та Конституції України, законів України. *Порівняльно-правовий метод* використовувався при вивченні досвіду інших країн щодо питань, пов'язаних з реалізацією принципу гендерної рівності; для проведення порівняння і співвідношення між собою різних правових норм національного законодавства України та міжнародно-правового законодавства у сфері регулювання гендерної рівності. *Прогностичний метод* застосовано під час розробки рекомендацій та пропозицій стосовно вдосконалення системи регулювання гендерних правовідносин. *Історико-правовий підхід* використовувався також для аналізу процесів і подій, які вплинули на формування та розвиток правового статусу жінки, а також з метою узагальнення поглядів на роль жінки в історії політико-правової думки, визначенні етапів розвитку феміністичного руху, вивченні релігійних доктрин тощо.

Отже, під час дослідження гендерних правовідносин використовувались філософські методи, загально-наукові і спеціально-правові методи пізнання. Посередництвом їх сукупності відбувається упорядкування знань про гендерні засади формування єдиної політики у сфері забезпечення рівності прав жінок і чоловіків.

На нашу думку, усі вищезазначені методи виконують свою роль у пізнанні й творенні теоретичних конструкцій гендеру, проте не можна сформулювати суспільні проблеми без їх сукупного цілісного бачення, тобто без комплексного аналізу. Тому вважаємо, що питання рівності жінок і чоловіків потребує комплексного підходу.

Література:

1. Крочук М.І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 4. С. 464-471.
2. Агеєва В.П., Близнюк В.В., Головашенко І.О., Горностай П.П., Лавриненко Н.В., Луценко О.А. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2004. С. 536.

Науковий керівник: Рега Юрій Олексійович, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, директор Навчально-наукового інституту контррозвідувальної діяльності Національної академії Служби безпеки України

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Гудим Любомир Ярославович

здобувач, Львівський університет бізнесу та права

Філософія права як наука є відображенням певної конкретно-історичної традиції наукового пізнання та праворозуміння, яка впливає на форми і зміст права. [1, с. 91] Розуміння сутності права або праворозуміння, є початковою, вихідною категорією філософії права та формування правової ідентичності. Кожне з тлумачень права є втіленням лише певних його сторін, аспектів тією мірою, в якій право є предметом дослідження окремої науки, тому тільки синтез, інтеграція всіх визначень права здатні відобразити його характеристики як цілісного суспільного явища. [2, с. 446-447]

На думку В.Г. Графського «...праворозуміння сьогодні - це звужуюча відокремленими колами смислів філософія права, загальна теорія права, поняття права, зміст терміну юридичної догматики та ін. При цьому філософія права тісно пов'язана з поняттям права і з такими проблемами, як відмінність права і закону, а також співвідношення права і закону (останнє може бути резюмоване формулою про правовий закон або законну справедливість). З цими питаннями пов'язана проблема природного дуалізму та "мирного співіснування" природного та штучного (позитивного) права, проблема вічного і тимчасового права і, не

останньою чергою, проблема співвідношення рухомих предметних рамок теоретичної комплексності або упорядкованого інтегрального підходу до праворозуміння з урахуванням вічного існування орієнтації на прагматизм і адекватну описово-обґрунтовану теоретичність». [4, с. 157]

Термін «праворозуміння» охоплює не тільки саме поняття права і, тим більше, його визначення, але й включає в себе низку інших загальнотеоретичних категорій та понять, які охоплюють всю систему правових явищ, а також філософських та соціологічних категорій, які відображають зв'язки права та інших соціальних явищ. Втім, пошуки праворозуміння закономірно стосуються самого поняття права, як єдиного специфічного явища та його визначення. [5, с. 11-12]

Праворозуміння як категорія динамічна, постійно розвивається, в ній відбиваються історичні традиції, суспільна та політична ситуації, що склалися в суспільстві, його культура. Праворозуміння виникає як результат процесу дослідження, осмислення та оцінки витоків права, цінності, форм його буття, призначення та ролі в житті окремої людини, суспільства, держави. Як результат праворозуміння узагальнює в собі здобуте знання про право, втілює світоглядну, моральну, релігійну, соціально-політичну та інші позиції його суб'єктів. Отже, праворозуміння - це результат образу права, тобто вираз багатоманітних поглядів, суджень, точок зору, що в цілому формують ставлення до права як до явища, що має цінність для кожної особи чи як до певного інструменту для задоволення чийхось потреб. Ці думки та оцінки, тобто уявлення про право у вигляді окремих правових концепцій, і визначають зміст праворозуміння. [7, с. 14-15]

Як вважає професор Ю.Н. Оборотов, праворозуміння – це відображення в юриспруденції основоположних (аксіоматичних) характеристик правової реальності. [8, с. 50] Цілком слушною думкою є твердження, що праворозуміння – це філософсько-правова категорія, що охоплює певний образ права, який характеризується ставленням до права та системи правових уявлень про зміст права, закономірності його виникнення та розвитку. [9, с. 116]

Відомий науковець А.В. Поляков виділяє два типи праворозуміння: практичний і теоретичний. Практичний у суспільній правовій свідомості - це найбільш загальні ознаки, що характеризують ставлення суспільства до права, його особливе правобачення і правовідчуття. Кожна цивілізація має свій тип праворозуміння, зокрема існує дві найбільш загальні групи праворозуміння: Заходу і Сходу. Щодо теоретичного типу

праворозуміння, то він оформлений концептуально, ціннісні мотиви в ньому ідеалізовані. [10, с. 82]

Отже, обґрунтовано вважається, що праворозуміння є базовою основою правової ідентичності. Визначення людиною свого місця у правовій реальності залежить від домінуючого праворозуміння у суспільстві, тобто від практичного типу праворозуміння.

У структурі правової системи праворозуміння посідає специфічне місце, між ними існує діалектичне співвідношення, адже становлення, функціонування, а також динаміка розвитку правової системи багато в чому визначаються домінуючим праворозумінням, яке формується у межах різних культурно-правових традицій. Праворозуміння є тим критерієм, який відображає реальну роль права у житті суспільства. Зміст праворозуміння втілює його самотутнє існування або його функціональна залежність від інших чинників соціального життя суспільства. [11, с. 146]

У контексті правової ідентичності важливе значення має не просто праворозуміння, а домінуюче праворозуміння, яке впливає на функціонування правової системи. К.О. Шелестов відзначає, що: «домінуюче праворозуміння – це особливе розуміння певного змісту права, що складається в суспільстві як найбільш важливе й поширене та визначає функціонування правових систем». [12, с. 17] Із сказаного вище випливає, що для правової ідентичності визначальне значення має домінуючий тип праворозуміння, який є онтологічною основою формування та розвитку правової ідентичності.

Література:

1. Лобода Ю. П. Феномен права та традиція праворозуміння. *Проблеми філософії права*. 2006-2007. Т. IV–V. С. 84-92.
2. Жуган Д. М. Проблеми плюралізму праворозуміння та узгодження різноманітних теоретичних поглядів на право. *Молодий вчений*. 2016. № 10. С. 444-448.
3. Кисляков В.П. Проблема визначення предмета філософії права. *Наукові праці. Науково-методичний журнал*. Том XII. 2001. С. 115-117.
4. Графский В.Г. Точку ставить рано: вместо заключения. *Стандарты научности и homo juridicus в свете философии права*. Материалы пятых и шестых философско-правовых чтений памяти академика В.С. Нерсисянца /отв. ред. В.Г. Графский. М.: Норма, 2011. С. 154-162.

5. Мицкевич А. В. Общее «нормативное» понятие права и его место в марксистском правопонимании. *Советское государство и право*. 1988. № 6. С. 11-12.
6. Жуган Д. М. Проблеми плюралізму праворозуміння та узгодження різноманітних теоретичних поглядів на право. *Молодий вчений*. 2016. № 10. С. 444-448.
7. Алаїс С.І. Проблема праворозуміння в основних школах права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2002. 203 с.
8. Оборотов Ю.Н. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. *Право України*. 2010. № 4. С. 49-55.
9. Калітинський В.М. Сучасні різновиди правових ідеологій: філософсько-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів: [б. в.], 2016. 212 с.
10. Поляков А.В. Общая теория права: проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: курс лекций. Санкт-Петербург. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2004. 864 с.
11. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система. *Право України*. 2010. № 4. С. 143-147.
12. Шелестов К.О. Домінуюче праворозуміння у функціонуванні правових систем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. / Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2010. 22 с.

ПРОГРЕС У ПРАВІ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

Сторожук Дмитро Анатолійович
аспірант кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького
університету управління та права

Проблематика прогресу у праві є однією з найбільш важливих і в той же час найбільш складних проблем філософії права. З'явившись ще в далекому минулому, вона особливо різко актуалізувалася коли динаміка суспільного життя, соціального розвитку стала збільшуватися. Варто зазначити, що всі концепції суспільного розвитку дотичні до проблеми соціального прогресу, відображають потреби та інтереси певних суспільно-політичних сил, їхнє бачення шляхів розвитку суспільства.

В юридичній доктрині суспільний прогрес визначають як «висхідний розвиток людства від нижчих ступенів своєї соціально-економічної, політичної і духовної організації до вищих; якісне оновлення форм суспільного життя і відносин між людьми; поступальну зміну загальноцивілізаційних і формаційних етапів розвитку соціуму» [1, с. 76]. Як зазначає К. В. Ніколіна, в соціумі формуються як позитивні, так і негативні явища, які в цілому відображають рівень розвитку суспільства в конкретно-історичних умовах та формують вектор його вдосконалення. Право як соціальне явище також знаходиться в прямій залежності від соціального прогресу і повинно відображати його етапи. Відбувається зміна права, а відображення позитивних змін в процесі правового розвитку і є правовим прогресом [3, с. 215].

Розвиток сучасного суспільства стикається з питанням про те, яким має бути право, яке в подальшому регулюватиме суспільні відносини, спрямовує та координує їх виникнення, існування та закінчення. Правовий прогрес спирається значною мірою на визнання права як сукупності соціальних цінностей. Відкидання або ігнорування частини з цих цінностей призводить не лише до правового регресу, але й послаблює якісну сутність права.

Цінності розглядають як головний елемент соціальної регуляції, який визначає стратегічний напрям розвитку права. Загальновизнаними на сучасному етапі правового розвитку вважають такі цінності як права людини, свобода, рівність, справедливість, гуманізм. Ступінь правового прогресу можна безпосередньо визначити за допомогою оцінки стану дотримання вказаних цінностей у праві. Простежуючи історію людства можна вказати, що утвердження цінностей у праві та удосконалення правової системи є ключовим напрямком цивілізаційного розвитку.

На сьогодні в умовах гуманізації всіх сфер суспільного життя, коли людина визнають найвищою соціальною цінністю, роль права полягає у гарантуванні і захисті прав і свобод людини, вільного розвитку особистості. Право в сучасних інтерпретаціях постає як форма буття та забезпечення прав і свобод людини. Саме тому, одним з універсальних критеріїв правового прогресу є рівень забезпечення прав людини в межах конкретного історичного періоду в правовому просторі відповідного суспільства.

Способом розуміння сутності прав людини в рамках правового прогресу є теорія природного права, зміст якої в сучасній науці права істотно змінився. Так, джерелом природного права сьогодні визнається не

природа людини, як це було раніше, а саме суспільство, яке перебуває на певному етапі історичного розвитку. Головна особливість змісту людських прав – його постійна зміна відповідно до зміни суспільного життя.

Онтологічною передумовою прав людини є свобода і рівність. Причому мова йде про те, що ці юридичні стани особистості і становлять мету правового розвитку на будь-якому історичному етапі. Під рівністю розуміють певну ідею, яка виступає результатом свідомого абстрагування від тих відмінностей, які притаманні порівнюваним явищам. Таким чином, принцип формальної рівності – це постійно властивий праву принцип з історично мінливим змістом.

Як зазначає В. Нерсисянц, ідея права розкривається через втілення в еволюції прогресу змісту, обсягу, масштабу та міри формальної (правової) рівності в тому випадку, коли цей принцип розглядають як загальний принцип права. Для різних етапів історичного розвитку права характерний власний зміст формальної (правової) рівності. Відтак, можна стверджувати, що зміст права еволюціонує [2, с. 28].

М. Цвік, розуміючи право як явище, що забезпечує соціальний прогрес, розглядає його як міру свободи і рівності, що відображає пануючі уявлення про справедливість і потреби суспільного розвитку, основи яких формуються у процесі повторення суспільних відносин, що визнаються, гарантуються та охороняються державою [4, с. 10–11]. Специфіка запропонованого праворозуміння, на думку Ю. Оборотова, полягає насамперед в уявленні про право як цінніснонормативну систему, що підкреслює не тільки нормативний, а й ціннісний характер усього механізму дії права. З цих позицій право спрямоване на закріплення, охорону і захист правових цінностей. У цінніснонормативному праворозумінні простежується історична зумовленість права, його моральна обґрунтованість і відповідність традиційним релігійним основам. Центральними ідеями тут є конфліктне призначення права та необхідність збереження існуючої соціальної цілісності [5, с. 54].

Таким чином, у філософії права правовий прогрес пов'язують із правовими цінностями. Якщо ж відбувається абсолютна відмова від правового регулювання, від цінностей справедливості, свободи, рівності, то будь-які суспільні відносини втрачають правовий характер і переходять на рівень свавілля і насильства. Відтак, основною метою прогресивного руху у праві в сучасних умовах повинна виступати максимальна реалізація прав людини, а принципи свободи, рівності та справедливості

розглядатися як незаперечні цінності, що становлять орієнтир подальших трансформаційних процесів у праві.

Література:

1. Миголатьев А.А. Общественный прогресс и регресс: философский аспект / А.А. Миголатьев // Социально-гуманитарные знания. – 2004. – № 3. – С. 76–90.
2. Нерсисянц В.С. Юриспруденция. Введение в курс общей теории права и государства / В.С. Нерсисянц. – М.: Норма, 2002. – 288 с.
3. Николина К.В. Правовий прогрес як форма правового життя / К.В. Николина // Науково-практичний юридичний журнал «Альманах права». – 2016. – № 7 – С. 215–218.
4. Цвік М. Про сучасне праворозуміння / М. Цвік // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4. - С. 10–11.
5. Оборотов Ю. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права / Ю. Оборотов // Право України. – 2010. – № 4. – С. 49–55.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

KOORDYNACJA TECHNOLOGII PRAWNYCH W PRAWIE POLSKIM: PROBLEMY I OSIĄGNIĘCIA

Alexey A. Maksurov

*kandydat nauk prawnych, Nauczyciel z Kijowskiego Uniwersytetu Tarasa
Szewczenki*

Niestety, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [1] nie zawierają, naszym zdaniem, istotne zasady koordynacji: w zasadzie cała koordynacja norm spalin Konstytucją kompetencji przejść te same „zasady zgody”, która w wąskim znaczeniu tego słowa nie jest koordynacja.

Z analizy przepisów prawnych wynika, że nie mówimy tu tylko o deliberatywnych (doradcze) kompetencje, ale także o możliwościach koordynujących Rady Bezpieczeństwa Narodowego, a Konstytucja nie wyraźnie określone.

Niestety, w obecnym ustawodawstwie Polski nie znaleźliśmy skutecznych standardów koordynacji, które nie mają powyższych wad. Dlatego nie ma sensu podawać przykładów.

Regulacja w zakresie koordynacji jest niezwykle wąska.

Na przykład takie akty Rzeczypospolitej Polskiej, jak ustawa z dnia 26 czerwca 2003 r. "O ochronie prawnej odmian roślin" z ostatnimi zmianami w 2011 r. (Dz.U. z 6 sierpnia 2003 r., Nr 137, pkt 1300), ustawa z 9 czerwca 2000 r. Wyraźnie wymaga koordynacji z mechanizmami. roku "O poprawkach do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych" z dnia 27 lipca 2001 r., ustawie "O ochronie baz danych", ustawie z dnia 16 kwietnia 1993 r. "O zwalczaniu nieuczciwej konkurencji" i wielu innych.

Nieprzyjemne wrażenie jest nieco "wygładzone" przez rozwiniętą naukową koordynacyjną doktrynę w Polsce, na której naszym zdaniem należy skoncentrować się w opowieści o koordynacji legalnej technologii w Polsce.

W szczególności autorzy piszą: "W drodze odstępstwa należy zauważyć, że postanowienia artykułu 146 ustęp 1 nie ułatwiają (z co najmniej dwóch powodów) przekazania uprawnień koordynacyjnych przez Radę Ministrów władzom Unii Europejskiej (wspólnotom). Powody te obejmują "zadaniowe" podejście do wyjaśnienia (znacznego zakresu) planowanych działań Rady

("zapewnienie wdrożenia kart", "ochrona interesów skarbu państwa", "zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego [...] i porządku publicznego", "zapewnienie ochrona zewnętrzna [...] ") oraz określenie jej roli w ramach systemu organizacyjnego lub w ramach trybu funkcjonalnego (" koordynacja i kontrola pracy organów rządowych ", " kontrola realizacji zadań publicznych jet ", " do wykonywania ogólnej kontroli w dziedzinie ochrony narodowej ") ... Jako przykład - w pierwszej grupie należy wskazać ochronę" interesów Skarbu Państwa ", " kontrolę i koordynację w zakresie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi "(biorąc pod uwagę ograniczenia nakładane przez polityki wspólnotowe) lub "sprawowanie ogólnej kontroli nad obroną narodową" [2].

Uważamy, że na tak poważnych podstawach naukowych polski ustawodawca będzie w stanie znacząco poprawić skuteczność krajowej koordynacji technologii prawnej.

Literatura:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej // <http://worldconstitutions.ru/?p=112&page=2>
2. GRZYBOWSKI MARIAN RADA MINISTRÓW I ADMINISTRACJA RZĄDOWA I CZŁONKOSTWO POLSKI UNII EUROPEJSKIEJ (WYBRANE PROBLEMY KONSTYTUCYJNE) GRZYBOWSKI MARIAN RADA MINISTRÓW I ADMINISTRACJA RZĄDOWA I CZŁONKOSTWO POLSKI UNII EUROPEJSKIEJ (WYBRANE PROBLEMY KONSTYTUCYJNE) // <http://search.sejm.gov.pl/SejmSearch/ADDL.aspx?DoSearchNewByIndex>

БРЮССЕЛЬСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ 1874 РОКУ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Акімов Михайло Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

Цього літа виповнюється 145 років з часу проведення Брюссельської конференції 1874 р., що знаменувала собою першу спробу європейських держав сформулювати та затвердити на міжнародному рівні загальнообов'язкові норми, які б урегульовували правила ведення війни.

Із давніх-давен ті, хто вів війни, намагалися (чи принаймні декларували намір) контролювати їх перебіг та обмежувати негативні наслідки. Про жодні гуманістичні наміри не йшлося: правителі та полководці керувалися лише прагматичними міркуваннями (зменшення втрат, збереження земель, міст та їх багатств для утримання власного війська). Так з'явилися звичаї війни, тобто неписані положення ведення останньої, яких дотримувались в силу відповідного бажання сторін.

У Середньовіччі на полі бою панувало лицарське військо, що керувалося положеннями кодексу честі та шляхетної гідності (але тільки щодо рівного за походженням супротивника). Роль захисника цивільного населення спочатку взяла на себе церква (хоча у першу чергу священики намагалися убезпечити себе та тих, від кого залежав їх статок). У 989 р. в абатстві Шарру відбувся собор католицьких ієрархів, що проголосив імунітет цивільного населення у період воєнних дій та постановив, що осіб, винних у грабежі селянських будинків та церков, угоні худоби та вбивствах незброєних людей, відлучатимуть від церкви [4, с. 266]. Через 350 років король Франції Карл VII видав ордонанс про створення регулярного війська, згідно з яким кожен капітан відповідав за поведінку солдат своєї роти та зобов'язувався у разі отримання скарги віддати порушника до суду. Якщо ж через недбалість винний тікав або вчиняв новий злочин чи офіцер приховував скоєне, то він ніс таку ж саму відповідальність, як і у випадку вчинення злочину ним особисто [2, с. 372].

Збільшення тривалості і масштабів збройного протистояння (поряд із змінами у суспільній свідомості у провідних країнах світу) обумовили становлення міжнародного права і прискорили створення (на заміну звичаям) законів війни – загальнообов'язкових правил, що унормовували порядок її ведення та мінімізували руйнівні наслідки. Ідеї щодо обмеження застосування сили під час збройного конфлікту були вперше реалізовані у Кодексі Лібера 1863 р. [5] та Санкт-Петербурзькій декларації 1868 р. [1]. У них вперше був сформульований принцип воєнної необхідності, тобто вжиття таких заходів, що є потрібними для досягнення мети війни та правомірними згідно чинного права та звичаїв війни. При цьому для досягнення вказаної мети визнавалось достатнім лише виведення з ладу (але не вбивство) певної кількості супротивників, але якщо при цьому використана зброя, що завдає ушкоджень, які збільшують страждання чи роблять смерть неминучою, то вона не відповідає згаданій меті, а її застосування суперечить законам людинолюбства.

Франко-пруська війна 1870-1871 рр. обумовила не тільки зміну балансу сил у Європі, але і обговорення проблеми розробки та впровадження міжнародно-правового зводу законів ведення бойових дій. Надто удосконалилася зброя, щоб війна залишилася виключно справою військових, надто великими стали людські втрати цивільного населення та матеріальна шкода об'єктам власності, історичним і культурним цінностям. Залишалися без відповіді питання правомірності участі цивільних осіб (некомбатантів) у бойових діях, правового статусу партизанів, допустимості репресалій до населення окупованих територій тощо.

За дорученням російського імператора Олександра III 17 квітня 1874 р. до зовнішньополітичних відомств європейських держав був розісланий циркуляр-запрошення, у якому зазначалось: «...видається необхідним визначити точніше, ніж раніше, закони та звичаї, відповідні стану війни, щоб обмежити її наслідки та зменшити її лиха, наскільки це можливо та бажано... уявляється за необхідне шляхом спільної угоди встановити правила, що повинні бути обов'язковими як для урядів, так і для армій, на основі повної взаємності» [3, с. 89-90].

Цей документ підготував видатний російський юрист-міжнародник Федір Федорович Мартенс (1845–1909 рр.), який також сформулював мету конференції – обговорення та прийняття Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни, яка б встановила певні загальнообов'язкові правила ведення бойових дій та обмежувала б спричинювану ними шкоду. Він особисто розробив відповідний проект [6], що детально визначав:

- порядок здійснення окупації та відносин із населенням окупованої території (ст.ст. 1-8);
- поняття комбатанта та некомбатанта (ст.ст. 9-11);
- засоби та методи ведення війни (ст.ст. 12-18);
- правовий статус та правила поводження із шпигунами (ст.ст. 19-22), військовополоненими (ст.ст. 23-33), особами, які супроводжують армії ворогуючих сторін (ст. 34), приватними особами (ст.ст. 36-42), парламентарями (ст.ст. 43-45), пораненими, хворими та інтернованими (ст.ст. 35, 53-56);
- укладання та дотримання умов капітуляції та перемир'я (ст.ст. 46-52).

Слід віддати належне прогресивному та далекоглядному характеру запропонованого документа. Зокрема, уперше визначалось поняття окупації, передбачалась відповідальність держави-окупанта за дотримання

на окупованій території публічного порядку та безпеки, незмінність чинного законодавства, недоторканість приватної та муніципальної власності, збереження релігійних, мистецьких, благочинних, освітніх та наукових установ.

Формулювалися обов'язкові ознаки осіб, яким на законних підставах дозволено брати участь у бойових діях (комбатантів). Представниками збройних сил (що розповсюджувалось як на кадрових військових, так і на ополченців та добровольців) визнавалися особи, які:

- перебували під командуванням відповідального за дії своїх підлеглих командира;
- постійно носили добре помітний з певної дистанції розпізнавальний знак;
- відкрито носили при собі зброю;
- вели бойові дії із дотриманням законів та звичаїв війни.

Перелічене вище розповсюджувало на них чинність законів війни і передбачені останніми права та обов'язки. До комбатантів відносилось так само і населення певної території, що у разі загрози окупації стихійно бралось за зброю із наближенням ворожих військ, не маючи часу організуватись належним чином у військові формування (за умови дотримання ним законів та звичаїв війни).

Усі інші особи відносились до некомбатантів, тобто не визнавалися правомірними учасниками бойових дій, не повинні були піддаватись нападу і брати участь у війні. Якщо ж вони порушували цю заборону, то втрачали право на повагу до їх прав і привілеїв та на розсуд воюючої сторони могли бути притягнуті до відповідальності за свої дії.

Важливість статусу комбатанта / некомбатанта не можна перебільшити. Під час франко-пруської війни 1870-1871 рр. (коли французька армія зазнала поразки, а імператор Наполеон III опинився у полоні) Уряд національного порятунку залучив до бойових дій частини з іррегулярних бійців – місцевого ополчення, або мобільної гвардії (від франц. Garde Mobile), членів стрілецьких клубів, чи вільних стрільців (від франц. Franc-Tireur). Влада не спромоглася належним чином екіпірувати ці формування (не надала формений одяг, особисті документи, навіть сучасну зброю). Пруська армія відмовилася визнавати за ними статус комбатантів (який у той час визначався лише у порядку звичаїв війни). Посилаючись на відсутність у нового противника форми, знаків розрізнення та документів, пруссаки не брали полонених, а усіх захоплених розстрілювали на місці. Коли ж французи перейшли до

партизанської війни, Пруссія запровадила жорсткий терор на окупованій території стосовно цивільного населення: взяття і страта заручників та спалення населених пунктів виправдовувалися репресаліями у відповідь на засідки та напади з-за рогу. Тому у Брюсселі Франція, підтримана Великою Британією (яка вважала франтірерів сухопутним аналогом морських каперів) та більшістю невеликих європейських держав (здебільшого нездатних сформувати та утримувати потужні армії), висловилися на підтримку визначення комбатантів та розповсюдження його на ополченців та волонтерів.

У проекті Мартенса також констатувалося, що право воюючих сторін застосовувати ті чи інші засоби та методи ведення бойових дій не є необмеженим. Встановлювалося, що облоги та бомбардування допустимі лише щодо фортець та захищених міст і селищ, заборонялося віддавати їх на розграбування після взяття штурмом, а так само і бомбардувати населені пункти, оголошені відкритими або незахищені. Воюючі сторони зобов'язувалися (на умовах взаємності та поваги до воєнної честі) виконувати досягнуті домовленості щодо капітуляції та перемир'я. Запроваджувались ознаки, що дозволяли ідентифікувати конкретні категорії осіб (шпигунів, військовополонених тощо), встановлювався їх правовий статус, визначалися привілеї (за наявності) та відповідальність у разі зловживання. При цьому (у частині поводження із хворими, пораненими та медичним персоналом) Мартенс цілком слушно запропонував розповсюдити чинність Женевської конвенції про поліпшення долі поранених на полі бою 1864 р. як держави-учасниці війни, так і на нейтральні країни.

На превеликий жаль, двохмісячне обговорення (із 27 червня до 27 серпня) не призвело до позитивного результату. Учасники конференції відхилили проект, причому не через незгоду з його окремими положеннями, а через несприйняття самої ідеї про можливість якогось обмеження війни правилами її ведення. Запропонований Мартенсом документ був прийнятий лише як декларація, а отже, не мав загальнообов'язкової сили.

Тим не менше саме по собі проведення конференції мало величезне значення в історії міжнародного права в цілому та міжнародного гуманітарного права зокрема як перша спроба кодифікувати закони та звичаї ведення сухопутної війни. Більше того, положення Брюссельської декларації 1874 р. майже без змін увійшли були до текстів відповідних Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 рр.

Література:

1. Декларация об отмене взрывчатых и зажигательных пуль : принята 29 ноября 1868 года [Електронний ресурс] : Режим доступу – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_195.
2. Дельбрюк Г. История военного искусства: В 4-х томах. – Т. 3. Средневековье / Г. Дельбрюк ; пер. с нем. А. К. Рачинского. – СПб. : Наука, 1996. – 450 с.
3. Мартенс Ф. Ф. Восточная война и Брюссельская конференция 1874-1878 гг. / Ф. Ф. Мартенс. – СПб. : Изд-во Мин-ва путей сообщений, 1879. – 644 с.
4. Флори Ж. Идеология меча / Ж. Флори ; пер. с фр. М. В. Некрасова. – СПб. : Евразия, 1999. – 314 с.
5. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code) : dated April 24th, 1863 [Електронний ресурс] : Режим доступу – <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110>.
6. Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War : dated August 27th, 1874 [Електронний ресурс] : Режим доступу – <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/135?OpenDocument>.

ПОРІВНЯННЯ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ СПІВПРАЦІ В УГОДАХ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ І ГРУЗІЄЮ

Аметов Ельнур Сабрійович

*студент магістратури Інституту міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

Євроінтеграція є одним з ключових напрямків зовнішньої політики України. При цьому основним міжнародно-правовим документом, що регламентує відносини України та ЄС, є Угода про асоціацію. Вона, зокрема, визначає повноваження та функції органів співпраці. Їх глибшому розумінню сприяє детальний розгляд положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УАУ), присвячених цьому питанню, та їх порівняння з відповідними положеннями подібних угод ЄС про асоціацію з іншими державами, зокрема, з Грузією. Для розгляду положень УАУ використовується український автентичний текст, а для порівняння відповідних положень УАУ та Угоди про асоціацію між

Грузією та ЄС (далі – УАГ) використовуються автентичні англійські тексти обох угод. Не торкаючись хронологічної послідовності розробки та укладення угод, для зручності текст УАУ приймається за базовий.

1. Повноваження та функції органів співпраці згідно з УАУ. Структура, повноваження та функції органів співпраці викладені у Главі 1 «Інституційна структура» Розділу VII УАУ. Відповідно, існують 5 органів (рівнів) співпраці: 1) Саміти сторін; 2) Рада Асоціації; 3) Комітет Асоціації; 4) Парламентський комітет асоціації; 5) Платформа громадянського суспільства.

Угода інституціоналізувала **Саміти сторін** (ст. 460). Це двосторонні саміти на найвищому рівні (голова держави і найвищі представники ЄС), як правило, один раз на рік. На їх рівні відбувається «Політичний діалог та діалог з питань політики /.../. Під час самітів здійснюється загальний нагляд за виконанням цієї Угоди, а також обговорення будь-яких двосторонніх або міжнародних питань, що становлять взаємний інтерес» [4].

Статті 461-463 закріплюють створення **Ради асоціації** (далі – РА), засідання якої проводяться зазвичай на рівні міністрів (членів Уряду України з одного боку і членів Ради ЄС та Єврокомісії з іншого боку). Це основна установа, що здійснює моніторинг застосування та впровадження УАУ. А п.2 ст. 460, яка закріплює поняття Самітів сторін, встановлює, що в рамках РА відбувається «регулярний політичний діалог та діалог з питань політики» [4].

Згідно з п.1 ст. 461, РА «здійснює контроль і моніторинг застосування і виконання цієї Угоди та періодично переглядає функціонування цієї Угоди у світлі її цілей» [4]. Окрім цього, згідно з п.3 тієї ж ст. 461, вона «вивчає будь-які головні питання, що виникають в рамках цієї Угоди, і будь-які інші двосторонні або міжнародні питання, що становлять взаємний інтерес» [4]. Також згідно з п.2 ст. 463, «Відповідно до мети поступового наближення законодавства України до права Союзу, /.../ Рада асоціації буде форумом для обміну інформацією про законодавчі акти України та Європейського Союзу, як чинні, так і ті, що перебувають на стадії підготовки, а також про заходи з їх виконання, впровадження та дотримання» [4].

Згідно з п.1 ст. 463 РА уповноважена «приймати рішення в рамках сфери дії цієї Угоди у випадках, передбачених нею. Такі рішення є обов'язковими для Сторін, які вживають необхідних заходів /.../ для виконання прийнятих рішень. Рада асоціації може також надавати

рекомендації» [4]. Іншим важливим повноваженням РА є внесення змін до додатків: із метою, викладеною у п.2 ст. 463 (див. вище), вона може «актуалізувати або вносити поправки до Додатків до цієї Угоди, враховуючи розвиток права ЄС і застосовних стандартів, які визначені у міжнародних документах та, на думку Сторін, безпосередньо стосуються цього» [4]. РА може приймати як обов'язкові рішення (які вводяться в дію для України актами Кабміну через неможливість прямої дії), так і рекомендації, такі як «Порядок денний асоціації» [1, с. 254].

Також, згідно зі ст. 477, до функцій та повноважень РА входить вирішення переданих їй спорів «стосовно тлумачення, виконання або добросовісного застосування цієї Угоди» - шляхом консультацій в рамках РА [4]. При цьому це не стосується «спорів стосовно тлумачення, виконання або добросовісного застосування Розділу IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди», вирішення яких «регулюється виключно Главою 14 («Вирішення спорів») Розділу IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди» - окремим механізмом, який складається з консультацій, а також арбітражу та посередництва, до яких переходять у випадку недосягнення вирішення спору шляхом консультацій [4].

Статтею 464 УАУ закріплює заснування **Комітет асоціації** (далі – КА). Згідно з п.1 ст. 464, він «надає допомогу Раді асоціації під час виконання нею своїх обов'язків» [4]. Ст. 465 більш детально визначає функції КА, зокрема у п.1 уточняється вищенаведене, зазначаючи, що «до сфери відповідальності /.../ належить підготовка засідань Ради асоціації», а згідно з п.2 ст. 465 РА може делегувати КА «будь-яке зі своїх повноважень, у тому числі повноваження приймати обов'язкові для виконання рішення» [4]. Далі, згідно з п.3 ст. 465, КА «має повноваження приймати рішення у випадках, передбачених у цій Угоді, та у сферах, в яких Рада асоціації делегувала йому свої повноваження. Такі рішення є обов'язковими для Сторін, які вживають необхідних заходів для їх виконання» [4]. Згідно з п.1 ст. 466, КА надають допомогу підкомітети, які можуть бути створені РА з визначенням конкретної сфери, а згідно з п.2 та п.3 «Комітет асоціації може також створювати підкомітети для вивчення прогресу, досягнутого в ході проведення регулярних діалогів, зазначених у Розділі V («Економічне і галузеве співробітництво»)), і ці підкомітети «мають повноваження приймати рішення у випадках, передбачених цією Угодою. Вони регулярно та в міру необхідності звітують про свою діяльність Комітету асоціації» [4]. Рішенням №2/2014 від 15 грудня 2014

року РА утворила два підкомітети: 1) з питань свободи, безпеки та юстиції; 2) з питань економіки та іншого галузевого співробітництва [3].

П.4 ст. 465 закріплює проведення засідань **Комітету асоціації у спеціальному («торгівельному») складі** (далі – КАТС) «для розгляду всіх питань, пов'язаних з Розділом IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»)» угоди [4]. Розділ IV, який входить до сфери повноважень КАТС, складається зі статей 25-336. Самі функції та повноваження КАТС і КА в цілому подібні. Відповідно Розділу IV УАУ також можуть створюватись підпорядковані КАТС підкомітети: згідно з п.5 ст. 466, «Підкомітети /.../ звітують про свою діяльність на кожному черговому засіданні Комітету асоціації у торговельному складі» [4]. Таких підкомітетів було утворено 4: 1) Підкомітет з управління санітарними та фітосанітарними заходами; 2) Підкомітет з питань митного співробітництва; 3) Підкомітет з питань географічних зазначень; 4) Підкомітет з питань торгівлі та сталого розвитку [2].

Статтею 467 УАУ створюється **Парламентський комітет асоціації** (далі – ПКА), який є «є форумом для членів Верховної Ради України і Європейського Парламенту для проведення засідань та обміну думками» [4]. Згідно зі ст. 468, ПКА: 1) «може запитувати у Ради асоціації відповідну інформацію стосовно виконання цієї Угоди»; 2) «повинен бути поінформований про рішення та рекомендації Ради асоціації»; 3) «може надавати рекомендації Раді асоціації»; 4) може створювати Парламентські підкомітети з асоціації [4].

Пунктом 2 ст. 469 створюється **Платформа громадянського суспільства** (далі – ПГС), яка «складається з представників громадянського суспільства України, з однієї сторони, і членів Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК), з іншої сторони, як форум для проведення ними засідань та обміну думками» [4]. Згідно з п.1 ст. 469, такі засідання представників громадянського суспільства проводяться «з метою інформування їх про виконання цієї Угоди та врахування їхнього внеску для її виконання» [4]. Повноваження ПГС викладені у ст. 470: 1) ПГС «повинна бути поінформованою про рішення та рекомендації Ради асоціації»; 2) ПГС «може надавати рекомендації Раді асоціації»; 3) КА та ПКА «повинні здійснювати регулярні контакти з представниками» ПГС «з метою отримання їхньої думки щодо досягнення цілей цієї Угоди» [4].

2. Відмінності повноважень та функцій органів співпраці згідно з УАГ від таких згідно з УАУ. Загалом, інституційна структура (зокрема

структура, функції та повноваження органів співпраці) за УАГ дуже схожа на таку в УАУ, і регулюється Главою 1 (статті 403-413) з такою ж назвою «Institutional framework» («Інституційна структура») Розділу VIII «INSTITUTIONAL, GENERAL, AND FINAL PROVISIONS» («Інституційні, загальні та прикінцеві положення»). Але є і відмінності, які варто розглянути.

Перш за все, УАГ взагалі не інституціоналізує **Саміти сторін**. Натомість у ст. 403 визначається, що політичний діалог та діалог з питань політики, включно з питаннями секторальної співпраці, матиме місце на будь-якому рівні. У цьому контексті **Рада асоціації** за УАГ, як і за УАУ, слугує веденню діалогу з питань політики, але на відміну від УАУ «політичний діалог» у зв'язку з нею не згадується. Ст. 404 УАГ, в якій викладені основні функції РА, та ст. 405 УАГ, присвячена її структурі та процедурним питанням, практично дослівно відтворюють відповідні статті 461 та 462 УАУ [6].

Ст. 406 УАГ, в якій більш детально викладені функції та повноваження РА, має значніші відмінності від відповідної ст. 463 УАУ, однак ці відмінності є здебільшого уточненнями, і функції та повноваження РА є по суті ідентичними. Ст. 421 УАГ покладає на РА практично ідентичні повноваження з вирішення переданих їй спорів, як і ст. 477 УАУ, з таким же винятком для спорів стосовно Розділу IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») [6].

Статті 407-409 УАГ, що утворюють **Комітет асоціації** і підкомітети, наділяють їх по суті такими ж повноваженнями, що і статті 464-466 УАУ. Те ж саме може бути сказано й про статті 410-411 УАГ та статті 467-468 УАУ, що врегульовують **Парламентський комітет асоціації**. Статті 412-413 УАГ відповідають статтям 469-470 УАУ, де йдеться про **Платформу громадянського суспільства**. І хоча склад цього органу визначається по-іншому, функції і повноваження є такими ж [6].

Отже, можна зробити висновок, що функції і повноваження органів співпраці, запроваджених УАГ та УАУ, практично ідентичні. Єдиною суттєвою відмінністю є відсутність інституціоналізації Самітів сторін за УАГ. Але їх функції і повноваження значною мірою реалізують на міністерському рівні РА та зустрічами ad hoc за ст. 403 УАГ, які передбачені і в ст. 460 УАУ.

Література:

1. Емерсон М., Мовчан В. та ін. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? : посібник. Брюссель; Київ, 2016. 255 с.
2. Інституційна основа Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://test.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6c93574a-d681-449a-8665-75999822dc0b> (дата звернення: 06.02.2019)
3. Підкомітети | Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/dvostoronni-organi-asociaciyi-ukrayina-yes/pidkomiteti> (дата звернення: 06.02.2019)
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 06.02.2019)
5. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf (дата звернення: 06.02.2019)
6. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02)) (дата звернення: 06.02.2019)

ПРО РОБОТУ КОМІСІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НАД ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ЗА СЕРЙОЗНІ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ІМПЕРАТИВНИХ НОРМ ЗАГАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Аметов Ельнур Сабрійович

*студент магістратури Інституту міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

У 2001 р. надзвичайно тривала робота Комісії міжнародного права ООН (далі – КМП) над Проектом статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (далі – Проект статей) завершилась його прийняттям до уваги Генеральною Асамблеєю ООН та включенням

Проекту статей у додаток до резолюції. Одним з питань, що викликало найжвавіше обговорення, було питання міжнародно-правової відповідальності за серйозні порушення зобов'язань, що впливають з імперативних норм загального міжнародного права [3, с. 268-270]. У схваленому за підсумком Проекті статей йому присвячена Глава III Частини другої (далі – Глава), тобто статті 40 та 41.

Стаття 40 визначає сферу застосування Глави. Для її застосування до порушення, воно має відповідати двом критеріям: 1) порушено має бути зобов'язання, що впливає з імперативної норми загального міжнародного права (п. 1); 2) порушення відповідного зобов'язання має бути серйозним, тобто грубим чи систематичним (п. 2). [2, с. 136-138]

У статті 41 закріплюються особливі наслідки такого порушення. П. 1 передбачає обов'язок держав співпрацювати з метою покласти їм край правомірними засобами. Згідно з п. 2, держави зобов'язані утримуватися від визнання правомірним становища, що склався в результаті серйозного порушення за змістом статті 40, і від надавання допомоги чи сприяння в його збереженні. П. 3 містить застереження, згідно з яким стаття 41 не зачіпає інші наслідки, які може мати таке порушення. [2, с. 138-140]

У подальшій роботі КМП також знайшло місце питанню міжнародно-правової відповідальності за порушення за змістом статті 40 Проекту статей, зокрема в рамках теми «Імперативні норми загального міжнародного права (*jus cogens*)». У 2016-2018 рр. Спеціальний доповідач запропонував вже 23 «проектів висновків» (потенційних статей; далі – висновки). Безпосередньо міжнародно-правової відповідальності стосуються висновки 19-21. Цікавим також є висновок 18, який містить практично універсальне положення про те, що імперативні норми загального міжнародного права (*jus cogens*) встановлюють зобов'язання *erga omnes*, порушення яких стосується всіх держав [1, с. 259].

Висновок 19 стосується обставин, що виключають протиправність. П. 1 за змістом майже повторює статтю 26 Проекту статей, яка виключає застосування таких обставин для виключення протиправності порушення зобов'язання, що впливає з імперативної норми загального міжнародного права. Важливим доповнення у порівнянні з Проектом статей є п. 2, який спрямований проти ретроактивного виникнення відповідальності, коли норма *jus cogens* з'являється вже після вчинення діяння. [1, с. 259]

Висновок 20 закріплює обов'язок співпрацювати, при цьому за змістом п. 1 майже повторює п. 1 статті 41 Проекту статей, а п. 2 є подібним за змістом до п. 2 статті 40 Проекту статей. П. 3 висновку 20

уточнює, що така співпраця може здійснюватися за допомогою інституціоналізованих механізмів співпраці або за допомогою домовленостей про взаємодію на основі ad hoc – подібна ідея була викладена у коментарях КМП до статті 41 Проекту статей. [1, с. 257]

Висновок 21 передбачає зобов'язання не визнавати та не надавати сприяння, подібне до того, що закріплюється п. 2 статті 41 Проекту статей [1, с. 257].

Література:

1. Глава VIII. Императивные нормы общего международного права (jus cogens). URL: <http://legal.un.org/ilc/reports/2018/russian/chp8.pdf> (дата звернення: 07.02.2019)
2. Ежегодник Комиссии Международного права - 2001. URL: http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/russian/ilc_2001_v2_p2.pdf (дата звернення: 07.02.2019)
3. И. И. Лукашук. Право международной ответственности. М.: Волтерс Клувер, 2004. 404 с .

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ

Дмитрів Руслана Ігорівна

слухач магістратури, Львівський державний університет внутрішніх справ

Управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі - УОАЗОР) здійснюють координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату Головних управлінь Національної поліції (далі – ГУ НП) та відокремлених структурних підрозділів ГУ з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Діяльність УОАЗОР має неабияке значення в діяльності органів національної поліції, адже дає можливість швидкого інформування та реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події.

Оперативне інформування – єдина система збирання, опрацювання та подання до чергової служби вищого рівня інформації про правопорушення або подію з метою організації контролю за встановленням і затриманням осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також оперативного реагування на надзвичайні ситуації [2].

Оперативне реагування у свою чергу вимагає скоординованих дій чергової служби, нарядів патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції та інших нарядів, спрямованих на організацію невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на вказане місце події з метою припинення правопорушення, установлення особи та затримання ймовірного правопорушника, збереження слідів злочину, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції [2].

Ситуаційні центри є невід’ємною складовою інформаційної інфраструктури електронного урядування, спрямованої, насамперед, на підвищення ефективності діяльності органів влади за рахунок оперативного формування більш обґрунтованих управлінських рішень. Ситуаційні центри містять інформаційний простір для ефективного моніторингу, прогнозування, прийняття рішень та контролю їх виконання, що дозволяє реалізувати новий формат управління в умовах жорсткого дефіциту часу та ресурсів, оцінювати можливі стратегічні, політичні, економічні, соціальні, екологічні ризики, які можуть виникати при різних сценаріях управлінських ситуацій. Для мінімізації ризиків використовують довгострокове прогнозування розвитку управлінських (кризових) ситуацій, розробку та моделювання різноманітних сценаріїв їх розвитку.

На сьогодні принциповими при прийнятті управлінського рішення є параметри: швидкість реагування на динаміку характеристик та показників стану об’єкта управління; високий ступінь відповідальності за результат управлінського впливу; інформаційна та взаємодія органів влади різного рівня; ефективні комунікації між державними службовцями та посадовими особами органів місцевого самоврядування щодо стану об’єкта управління за допомогою сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій [3].

Загалом, автоматизована система управління підрозділами поліції підвищить ефективність діяльності нарядів поліції, слідчих – оперативних груп, чергових частин, скоротить час реагування на повідомлення про злочин.

Застосування інтелектуальної системи відеоспостереження, робота аналітиків у режимі он-лайн, посилення контролю з боку диспетчерів за своєчасністю та якістю реагування нарядів поліції на злочини та правопорушення дасть можливість ситуаційному центру ГУ НП сприяти подальшому стабільному соціально-економічному розвитку, підвищенню захисту життя, здоров'я, власності від протиправних посягань та забезпечення життєдіяльності інфраструктури у державі в цілому. Тому можна зробити висновок що даний напрямок роботи варто розвивати, адже завдяки можливостям новітніх технологій робота поліцейського видозмінюється в ногу з часом і розвитком науки. Варто пам'ятати, що робота працівників УОАЗОР вимагає постійного вдосконалення, тому що технології розвиваються дуже стрімко, і варто діяти на випередження, так як злочинний світ також активно пристосовується до нових умов існування.

Отже, інформаційно-аналітична робота в органах Національної поліції є однією із функцій процесу управління. Підрозділи УОАЗОР посідають провідне місце в інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності органів Національної поліції, про що свідчить значний перелік їхніх завдань і функцій у цій сфері.

Література:

1. Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : наказ МВС України № 39 від 22.01.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16>
2. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України № 111 від 16.02.2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-18>

3. Ситуативні центри органів державної влади: наук / А.І. Семенченко, І.В. Клименко, А.В. Журавльов. – К.: НАДУ, 2003. – С. 3.

Науковий керівник: Йосифович Данило Ігорович, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету №3 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Львівський державний університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ

Довгопостол Вадим Вікторович

студент історико-юридичного факультету Херсонського державного університету

Органи юстиції у сфері правосуддя відіграють важливу роль, а у демократичних країнах виходять на першу позицію, будучи головним елементом державності – основи державної влади. Саме в істинно демократичних країнах такі юридичні органи як суд, прокуратура, пенітенціарна система, міграційна служба, нотаріат, адвокатура, державна виконавча служба і органи державної реєстрації актів цивільного достатку діють під егідою юстиції і складають фундамент державної влади.

На органи юстиції покладено низку важливих напрямів державно-владної діяльності, зокрема щодо формування та реалізації правової політики держави.

Дослідженням питань організації органів юстиції займалися: Тюрін, С.Є., Феделеш М.М., Козуліна С.О., Р. В. Будецький., Микульця І.І., Предместніков О.Г., Федькович О.В., Бондаренко К., Железняк Н.А., Козуліна С.О., Станік С.Р., Цветкова В.В., Шемшученка Ю.С та багато інших вітчизняних та зарубіжних вчених.

Термін юстиція (лат. justitia – справедливість, законність, неупередженість від лат. jus – право) варіюється, як правило, від сукупності, системи судових установ, судового відомства до діяльності цих установ, форми судової державної діяльності [1].

Також під юстицією в енциклопедичній юридичній літературі розуміють систему судових і пов'язаних з їх діяльністю установ. Крім

судів, до цієї системи включають прокуратуру, органи слідства, адвокатуру, нотаріат тощо. Об'єднальними засадами для них є їх покликання служити торжеству правосуддя, законності і справедливості, забезпеченню прав громадян. Органами управління в галузі юстиції є міністерства юстиції, які в різних країнах мають свої особливості щодо структури та повноважень. Спільними для них є організація роботи відповідних установ у забезпеченні правосуддя та правопорядку в країні [2].

Органи юстиції України є складною та широкою розгалуженою системою органів управління, уповноважених здійснювати державну правову політику. Кожен з них має відповідний правовий статус, займає чітко визначене місце в ієрархії та здійснює певне коло завдань, які є характерними виключно для установ цієї ланки [3].

Пропонується ряд прогресивних положень щодо організації діяльності та основних функцій органів юстиції, правових форм діяльності органів юстиції України такими структурно-функціональними напрямками:

1) законодавче закріплення статусу органів юстиції, а саме, необхідність кодифікації всіх існуючих нормативно-правових актів, регулюючих діяльність органів юстиції України та прийняття “статутного” Закону України “Про органи юстиції”, обумовлюється тим, що правовідносини, які складаються під час виконання Міністерством юстиції України та його територіальними органами функцій із реалізації державної правової політики, спрямованої на захист прав та інтересів людини, в значній частині регулюються нормативно-правовими актами законодавчого рівня;

2) визначення чіткої системи органів юстиції як підсистеми органів виконавчої влади;

3) законодавче врегулювання правових та організаційних форм діяльності органів юстиції з урахуванням необхідності конкретного та чіткого окреслення кола їх повноважень.

Література:

1. Онопчук І.Ю. Юстиція: до визначення поняття / І.Ю. Онопчук // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ;

відп. ред. В. Ф. Опришко. – 2008. – № 8. – С. 99–107.; 2. Популярна юридична енциклопедія.

2. Шемшученко, Ю.С. Юстиція / Юридична енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія імені М.П. Бажана. – 2004. – Т. 6, Т-Я. – С.499.

3. Тюрін С.Є. Поняття й ознаки взаємодії органів юстиції України / С.Є. Тюрін // Право і безпека. – 2013. – №2 (49). – С. 100-105

Науковий керівник: Єщук Ольга Михайлівна, доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА САМОІДЕНТИЧНІСТЬ І САМОВИЗНАЧЕННЯ КОРІННИХ НАРОДІВ

Зогаль Дар'я Олександрівна

*Полтавська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 29 Полтавської
міської ради Полтавської області*

Закріплення за корінними народами права на самоідентичність та самовизначення є наріжною проблемою. Адже, у сучасному суспільстві в зв'язку з глобалізаційними та інтеграційними викликами трапляються непоодинокі випадки нехтування інтересами корінних народів, а недостатньо розвинута система захисту їх прав як на національному, так і на міжнародному рівнях спонукає даним викликам. Тому питання закріплення за корінними народами права на самоідентичність та самовизначення постають однією з головних вимог правотворчого та державотворчого процесів. Саме в цьому контексті існує необхідність приведення положень національного законодавства в даній сфері у відповідність із загальновизнаними принципами та нормами, що існують в світі.

Проблемами прав корінних народів, у тому числі і реалізації права на самоідентичність та самовизначення почали займатися з кінця ХІХ століття [1].

Так, першим міжнародним документом, який був повністю присвячений проблемам корінних народів, стала конвенція Міжнародної Організації Праці (МОП) 1947 року, яка була ратифікована в 1956 році за

часів панування СРСР. В 1989 році на основі перегляду змісту цієї конвенції МОП ухвалює “Конвенцію про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних державах” [4]. Даним документом закріпилися та підлягали уточненню права корінних народів, їх правовий статус, а також були вироблені критерії, згідно з якими народ можна було віднести до категорії корінного. Зокрема, в Конвенції зазначається, що основним критерієм для визнання народу корінним є власна ідентифікація себе як такого. Варто звернути увагу на те, що Конвенція не надає чіткої дефініції корінних народів, а лише окреслює сферу застосування документу. Фактично МОП, усвідомлюючи неможливість формулювання терміну корінних народів, поєднала об’єктивний та суб’єктивний підхід у визначенні цього поняття.

Проблема корінних народів не залишила осторонь Організацію Об’єднаних Націй (ООН), члени якої понад двадцять років працювали над цією проблемою і лише в 2007 році було прийнято «Декларацію про права корінних народів» [2], після двадцяти років розгляду та доопрацювання.

Не зважаючи на статус ООН на сучасному етапі найбільш прийнятним є підхід Світового Банку, який сприйняв функціональний погляд на корінні народи. Проте, все одно залишається низка проблем, пов’язаних з питанням корінних народів, а саме: 1) залишається необхідність надання єдиної дефініції цьому поняттю, яке буде використовуватися міжнародними організаціями та окремими державами; 2) немає єдиних критеріїв визнання народу корінним; 3) міжнародні документи не є досконалими, що зупиняє держави у їх прийнятті; 4) не повністю регламентованими залишаються й права самих корінних народів.

Національне законодавство ніяк не регулює поняття «корінний народ». Наразі відсутній спеціальний закон, який би визначав порядок визнання народу корінним та його права на території України. Відсутній і закон, що імплементує норми ООН про права корінних народів. Лише в 2017 до Верховної Ради України був поданий проект закону “Про статус кримськотатарського народу в Україні”. Проте поданий законопроект на наш погляд цілком не реалізує положення Декларації в національному законодавстві. У контексті визнання кримськотатарського народу корінним оминаються питання визнання інших народів корінними та взагалі існування таких в Україні. Зокрема, у 2015 році до Верховної Ради України був поданий проект закону «Про підтримку самобутності караїмського та кримчацького народів в Україні», але його також не було

прийнято. Тож наразі на нашу думку потрібно вдосконалювати українське законодавство, що регулює всі вищезгадані питання.

Вперше право на самовизначення знайшло своє відображення в Статуті ООН 1945 року, проте тоді про нього було лише згадано, але не конкретизовано [8]. У 1966 році право на самовизначення закріпилося у міжнародному пакті “Про громадянські і політичні права” [5] та міжнародному пакті “Про економічні, соціальні і культурні права” [6] - важливих міжнародних документах, які закріплюють права людини та є частиною міжнародного Білосуду про права людини. Закріплення самовизначення в цих документах заклало початок становлення його як права. Наступний документ, а саме декларація “Про принципи міжнародного права” 1970 року закріплює самовизначення, як основоположний принцип, що вносить деяку розбіжність з попередніми документами, які закріплювали самовизначення як право [3].

Попри законодавче закріплення права на самовизначення, виникають проблеми у його практичній реалізації. По-перше, жодний документ не визначає хто може бути суб’єктом реалізації права на самовизначення: нація, народ, корінний народ. Міжнародні законодавчі акти також не містять дефініцій даних категорій. Відповідно, якщо націю трактувати як синонім держави, то вона не може виступати суб’єктом самовизначення. Натомість поняття “народ” включає в себе як корінні народи, так і національні меншини. Різниця між цими поняттями полягає у тому, корінні народи не мають власної держави і при цьому позиціонують себе як окремий народ, а національні меншини мають власну державу за межами країни свого проживання. Враховуючи цей факт, можна стверджувати, що право на зовнішнє самовизначення мають виключно корінні народи, а національні меншини – тільки на внутрішнє.

Наступною проблемою є співвідношення принципів самовизначення та територіальної цілісності. ООН в “Декларації про принципи міжнародного права” закріплює, що всі принципи визначені ООН мають однакову міжнародно-правову силу [3]. Постає питання: що має пріоритет? На практиці територіальна цілісність частіше відступає перед правом на самовизначення. У контексті цього співвідношення важливою стає міжнародна підтримка такого відокремлення, яка безпосередньо залежить від становища держави на міжнародній арені. Проте міжнародні документи не містять підстав для реалізації права на самовизначення.

Таким чином, наразі в Україні відсутній комплексний нормативно-правовий акт який мав би імплементувати у національне законодавство

положення міжнародних документів і тим самим визначити правовий статус корінних народів. У міжнародному законодавстві, в свою чергу, уточнення потребує задеклароване право на самовизначення. Тим самим постає необхідність у регламентації порядку реалізації, способів і форм, а також суб'єктів реалізації цього права і, найголовніше - співвідношення з принципом територіальної цілісності. На нашу думку удосконалення міжнародного і національного законодавства з цього питання буде сприяти врегулюванню міжнародної ситуації, нормалізації відносин між країнами та корінними народами.

Література:

- 1.Беліцер Н. Кримські татари як корінний народ. Історія питання та сучасні реалії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://mip.gov.ua/files/pdf/blicer_pro_krimtat.pdf
- 2.Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів: Міжнародний документ від 13.09.2007р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156
- 3.Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН: Міжнародний документ від 24.10.1970р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569
- 4.Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах: Міжнародний документ від 27.06.1989р. №169 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_188
- 5.Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 19.10.1973р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
- 6.Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: Міжнародний документ від 19.10.1973р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
- 7.Про статус кримськотатарського народу в Україні: Проект Закону України від 07.04.2017р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61537
- 8.Статут Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 26.06.1945р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

Науковий керівник: Кузнецова Людмила Валеріївна, кандидат юридичних наук, Полтавський університет економіки та торгівлі

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ НА ОКРЕМИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Солдатенко Оксана Володимирівна

*доктор юридичних наук, професор, Державний науково-дослідний
інститут Міністерства внутрішніх справ України*

Циганов Олег Григорович

*доктор юридичних наук, доцент, Державний науково-дослідний інститут
Міністерства внутрішніх справ України*

Починаючи з 2014 року, в Україні актуальним залишається питання про деокупацію Донбасу, реінтеграцію Донбасу, повернення контролю над окупованими територіями, звільнення окупованих територій тощо. Не вдаючись до дискусії щодо кожного із наведених понять, розглянемо проблему відновлення державного суверенітету на території окремих районів Донецької та Луганської областей.

Загальноприйнято вважати, що державний суверенітет – це верховенство держави на своїй території, яка, згідно Декларації про державний суверенітет України [1], “... розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією свого невід’ємного права на самовизначення”. Статтею 2 Конституції України [2] закріплено, що суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Для відновлення державного суверенітету на території окремих районів Донецької та Луганської областей обов’язковим вбачається досягнення таких ознак суверенітету: верховенство української влади, тобто відсутність будь-якої іншої публічної влади на цій території; самостійність, що передбачає безумовне дотримання норм як національного, так і міжнародного права; повнота – поширення української влади на всі сфери життя та на все населення; невідчужуваність – неможливість довільного відчуження легітимної та легальної влади, за одночасної можливості делегування суверенних прав держави Україна органам місцевого самоврядування відповідних районів.

Ураховуючи неможливість протягом майже 5 років урегулювати конфліктну ситуацію в окремих районах Донецької та Луганської

областей за допомогою мінських домовленостей, основні положення яких більше спрямовані на федералізацію України, виникає потреба у розробленні відповідних законодавчих і нормативно-правових актів, спрямованих на її урегулювання. Так, Верховною Радою України було ухвалено закони України від 15.04.2014 р. № 1207-VII “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” [3], від 16.09.2014 р. № 1680-VII “Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей” [4] а згодом – від 18.01.2018 р. № 2268-VIII “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях” [5]. В останньому із названих законів Луганську і Донецьку Народні Республіки названо “представниками окупаційних адміністрацій Російської Федерації”, а антитерористичну операцію (яка проводилася під загальним керівництвом Антитерористичного центру Служби безпеки України), замінено на Операцію Об’єднаних сил, стратегічне керівництво якою здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України.

Проте, згаданих законів недостатньо для вирішення проблеми відновлення державного суверенітету на вказаних територіях, оскільки одним із основних завдань у цьому процесі є проведення там місцевих виборів, законодавче урегулювання порядку проведення яких на сьогодні відсутнє. На думку міністра внутрішніх справ України А. Авакова, існує потреба в ухваленні 2-х законів – Про амністію і Про колаборантів [6], які дозволять населенню тимчасово окупованих територій легітимно повернутися в правове поле України та отримати цивільні права і доступ до державних послуг. З огляду на президентські і парламентські вибори в Україні у 2019 році, раніше 2020 року ухвалити відповідні документи вбачається неможливим. Така ситуація може призвести до силового повернення території окремих районів Донецької та Луганської областей під контроль України, що відповідатиме Конституції України та Статуту ООН [7], однак, не вирішить комплексу наявних там політичних та економічних проблем.

На наш погляд, першочергового урегулювання потребують гарантії безпеки населення, яке проживає на території окремих районів Донецької та Луганської областей, захисту їх прав, свобод і законних інтересів, оскільки страх понесення ними кримінальної відповідальності (в умовах невизначеної на законодавчому рівні міри вини щодо участі в конфлікті) не сприятиме добровільному сприйняттю процесів відновлення

державного суверенітету. Крім того, на особливу першочергову увагу заслуговує законодавче стимулювання інвестиційних процесів в економіко-соціальну сферу, як базису забезпечення у перспективі політичних, правових, екологічних та культурних потреб. Обов'язковим також є ухвалення змін до чинного законодавства України, спрямованих на відновлення економіки, нарощування обсягів виробництва, підвищення рівня життя населення.

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-XII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12> (дата звернення: 31.01.2019).
2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 31.01.2019).
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон від 15.04.2014 № 1207-VII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення 31.01.2019).
4. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей: Закон від 16.09.2014 № 1680-VII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18> (дата звернення 31.01.2019).
5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон від 18.01.2018 № 2268-VIII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення 31.01.2019).
6. Стратегія відновлення цілісності України і деокупації Донбасу. Механізм «малих кроків». URL: http://mvs.gov.ua/ua/news/14029_Strategiya_vidnovlennya_cilisnosti_Ukraini_i_deokupacii_Donbasu_Mehanizm_malih_k_rokiv_.htm.
7. Статут Організації Об'єднаних Націй URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення 31.01.2019).

ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА ЇЇ ВИЗНАННЯ УКРАЇНОЮ

Устименко Олег Миколайович

*магістр, Інститут міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Існують такі складові юрисдикції міжнародних судових установ:

- а) *Ratione materiae* – окреслює коло питань (в даному випадку – злочинів), на які поширюється юрисдикція суду;
- б) *Ratione personae* – визначає коло осіб, справи щодо яких можуть розглядатись, і які можуть бути притягнені до відповідальності;
- в) *Ratione temporis* – стосується часових рамок, в яких мало бути здійснено діяння, що розглядається.

Якщо дослідити рішення Міжнародного кримінального суду, то в своїх рішеннях він визнає чи не визнає за собою юрисдикцію на основі відповідності часовим, матеріальним (предметним), суб'єктним та територіальним (*ratione loci*) критеріям. За ст. 19 Статуту Суд повинен упевнитися в тому, що він володіє юрисдикцію щодо справи, що знаходиться на його розгляді. Юрисдикція суду може бути опротестована, а спір про наявність чи відсутність юрисдикції вирішується самим судом [1].

Предметна юрисдикція Міжнародного кримінального суду визначена ст. 5 Римського статуту. Так, юрисдикція Суду поширюється на такі злочини:

- а) злочин геноциду;
- б) злочини проти людяності;
- в) воєнні злочини;
- г) злочин агресії [2].

Події, що відбулися в Україні з листопада 2013 по лютий 2014 року, можна кваліфікувати як злочини проти людяності, а з березня 2014 року – як злочин агресії. У розумінні Статуту названий термін “злочини проти людяності” означає: а) вбивство; б) винищення; в) поневолення; г) депортація або насильницьке переміщення населення; д) переміщення у в'язницю або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи у порушення основоположних норм міжнародного права; е) катування; ж) зґвалтування, оборнення в сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального

насилюства порівнянної тяжкості; и) переслідування будь-якої ідентифікованої групи або спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними, або іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом; к) насильницьке зникнення людей; л) злочин апартеїду; м) інші нелюдські діяння аналогічного характеру, які полягають в умисному заподіянні сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю [2].

Злочин проти людяності у вигляді позбавлення волі або іншого тяжкого позбавлення фізичної свободи містить такі елементи: а) виконавець ув'язнив одну або кілька осіб або іншим чином серйозно обмежив одну або більше осіб щодо фізичної свободи; б) за тяжкістю діяння посягало на основні норми міжнародного права; в) виконавець усвідомлював фактичні обставини, що свідчили про тяжкість злочину; г) діяння було скоєно в рамках широкомасштабного або систематичного нападу проти цивільного населення; д) виконавець знав, що діяння є частиною, або мав умисел на поведінку, щоб бути частиною широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення [3].

Можна зазначити, що практично всі елементи злочинів характеризуються вказівкою на широкомасштабні та систематичні посягання на цивільне населення, що тісно кореспондується з загальною направленістю Міжнародного кримінального суду на притягнення до відповідальності посадових осіб, військовослужбовців високого рангу, політичних та державних діячів. Відповідно до ст. 25 Статуту *ratione personae* Суду поширюється на фізичних осіб, а притягнення таких осіб до відповідальності ніяким чином не впливає на притягнення осіб до відповідальності за нормами міжнародного права [2]. Перелік діянь, за які настає відповідальність, створений таким чином, що до відповідальності можуть бути притягнені: безпосередній виконавець (п. а ч. 3 ст. 25), організатор (п. б ч. 3 ст. 25), пособник та підбурювач (п. с, д ч. 3 ст. 25). Крім того, в контексті здійснюваних діянь особливо важливими є положення ст. 27 Статуту, що передбачає відсутність посадових імунітетів. Зокрема, посадове становище як глави держави або уряду, члена уряду чи парламенту, вибраного представника чи посадової особи уряду ні в якому разі не звільняє особу від кримінальної відповідальності згідно з цим Статутом і не є само по собі підставою для пом'якшення

вироку. Саме ці положення стали однією з підстав подання Президента України до Конституційного суду України з метою з'ясування конституційності положень Римського статуту. Зокрема, в поданні вказувалось, що стаття 27, згідно з якою положення Статуту застосовується однаково до всіх осіб, незважаючи на їх посадове становище, не відповідає частинам першій, третій статті 80, частині першій статті 105, частинам першій, третій статті 126 Конституції України, якими народним депутатам України, Президенту України і суддям на час виконання повноважень гарантується недоторканність. Конституційний суд з цього приводу заперечив, що положення Статуту не забороняють встановлення і не скасовують положень Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України, Президента України та суддів, а лише виходять з того, що недоторканність цих осіб стосується національної юрисдикції і не може бути перешкодою для здійснення юрисдикції Міжнародним кримінальним судом стосовно тих з них, які вчинили злочини, передбачені Статутом. Крім того, недоторканність певної категорії посадових осіб – це не їх привілей; вона пов'язана з виконанням ними важливих державних функцій, а тому відповідно до Конституції України і міжнародно-правових зобов'язань України не може розглядатися як гарантія їх безкарності [4].

Станом на сьогодні Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду *ad hoc* згідно п. 3 ст. 12 Римського статуту як держава, що не є учасницею Статуту, проте визнає його юрисдикцію щодо окремих конкретних подій шляхом подання заяви Секретарю МКС. При цьому така держава бере на себе зобов'язання співпрацювати з Судом без будь-яких затримок згідно ч. 9 Римського статуту. Дане звернення відбулося 17 квітня 2014 р. коли Україна звернулась до Прокурора Міжнародного кримінального суду із заявою про визнання юрисдикції Суду щодо можливого скоєння міжнародних злочинів на її території в період з 21 листопада 2014 р. по 22 лютого 2014 р [5]. 25 квітня 2014р. Прокурор Суду Фату Бенсуда прийняла рішення розпочати попереднє розслідування на території України. Тим не менш таке визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду не знімає питання визнання його юрисдикції на постійній основі шляхом внесення відповідних змін до Конституції України. Таке внесення, в свою чергу, може відбутися шляхом (1) прямої вказівки на необхідність ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду, (2) внесення положення щодо відсутності суперечності органів міжнародної юстиції *lato sensu*, які

доповнюють національні судові системи відповідним положенням Конституції України за аналогією, наприклад, з Європейським судом з прав людини, або (3) визнання Римського статуту Конституційним судом України як такого, що не суперечить Конституції України [6].

Література:

1. The Rules of Procedure and Evidence [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icc-cpi.int>.
2. Римский статут международного уголовного суда от 17.07.1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588/para0152#o152.
3. The Elements of Crimes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icc-cpi.int>.
4. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01>.
5. Ukraine accepts ICC jurisdiction over alleged crimes committed between 21 November 2013 and 22 February 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icccpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr997.aspx.
6. Кучер О.Б. Україна та Міжнародний кримінальний суд: еволюція та розвиток взаємовідносин// Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2014.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ ПАЛАТ В СУДАХ КАМБОДЖІ

Устименко Олег Миколайович

магістр, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Питання створення судового органу для суду над винними в злочинах, скоєних в Камбоджі полпотівцями, було поставлено в ООН в 1997 році. Шість років пішло на підписання угоди про його створення. Ще

три - на відбір суддів. У 2010 році, тобто, через 32 роки після падіння режиму, головні злочинці постали перед судом.

Головна проблема полягає в тому, що громадянський мир і стабільність в Камбоджі, що тривають останні 30 років, були досягнуті завдяки політиці національного примирення. Багато з тих, хто може опинитися на лаві підсудних, включаючи найближчого соратника Пол Пота Ієнг Сари, були амністовані. Червоні кхмери, що вийшли з джунглів і склали зброю, влилися в армію, прийшли на держслужбу, зайнялися бізнесом. Якщо зараз їх в масово почнуть притягати до відповідальності, в країні може знову спалахнути громадянська війна.

Саме тому в Пномпені хотіли б обмежити майбутній процес судом над вузькою групою осіб, які відповідатимуть за злочини Пол Пота і його оточення. При цьому камбоджійська влада наполягала на тому, щоб втручання ООН в роботу трибуналу було мінімальним - зокрема, щоб судили камбоджійців головним чином самі камбоджійці.

Гібридний орган міжнародного кримінального правосуддя, створений на підставі угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Урядом Камбоджі, відомий як Надзвичайні палати в судах Камбоджі. Закон про створення Надзвичайних палат в судах Камбоджі для розгляду злочинів, скоєних в період існування Демократичної Кампучії, який є головним правовим документом даного Суду, був прийнятий парламентом (Народними Зборами) Камбоджі 2 січня 2001 року (діє в редакції від 27 жовтня 2004 року) і затверджений Договором між ООН і Королівським урядом Камбоджі від 6 червня 2003 року.

Мета Надзвичайних палат - притягнення до відповідальності високопоставлених керівників Демократичної Кампучії і тих, хто несе найбільшу відповідальність за злочини і серйозні порушення камбоджійського кримінального права, міжнародного гуманітарного права і звичаїв, міжнародних конвенцій, визнаних Камбоджею, які були здійснені в період з 17 квітня 1975 по 6 січня 1979 рр.

Основними правовими документами Надзвичайних палат є Закон про заснування Надзвичайних палат і Внутрішні правила. Основні структурні підрозділи Надзвичайних палат: Судовий орган, що складається з Палати (камери) попереднього провадження, Судової палати (камери), а також Палати (камери) Верховного суду, Канцелярії обвинувачувачів, Канцелярії Слідчих суддів і Адміністративного відділу. У кожному з підрозділів представлені як місцеві фахівці, так і міжнародні

співробітники. Наприклад, Палата попереднього провадження складається з трьох камбоджійських і двох міжнародних суддів.

Всі міжнародні судді призначаються Верховною Радою магістратури Камбоджі зі списку кандидатів, висунутих Генеральним секретарем ООН. Також є резервні судді, які можуть бути залучені до розгляду справи в разі виникнення непередбачуваної ситуації. Повноваження суддів не припиняються, поки Трибунал не завершить свою роботу.

Відповідно до ст.12 Договору 2003 року Надзвичайні палати застосовують кримінально-процесуальне законодавство Камбоджі. У тих випадках, коли те чи інше конкретне питання виявляється поза сферою дії камбоджійського права, або ж коли виявляється невизначеність щодо тлумачення або застосування відповідної норми камбоджійського права, або ж коли виникає питання про відповідність такої норми стандартам, визначеним міжнародним правом, палати можуть керуватися також процедурними нормами, встановленими на міжнародному рівні. Крім того, прагнучи уникнути випадків невизначеності, судді розробили внутрішні правила процедури палат, які були прийняті суддями 12 червня 2007 року.

Предметна юрисдикція (юрисдикція *rationae materiae*) та інші види юрисдикцій Надзвичайних палат викладені в Законі про заснування Надзвичайних палат 2001 р. (ред. 2004 року) і в Договорі між ООН і Королівським урядом Камбоджі 2003 року.

Судді Надзвичайних палат уповноважені здійснювати судовий розгляд щодо наступних злочинів: убивств, тортур і переслідувань за релігійні переконання (як це викладено у відповідних статтях Кримінального кодексу Камбоджі 1956 р.); геноциду (як цей склад злочину сформульований в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року); злочинів проти людяності (як вони викладені в Статуті і вироку Нюрнберзького трибуналу та конкретизовані в Статуті Міжнародного кримінального суду від 1 липня 2002 р.); військових злочинів і серйозних порушень Женевських конвенцій 1949 р.; руйнування культурних цінностей під час збройного конфлікту (як це сформульовано в Гаазькій конвенції 1954 р.); злочинів проти дипломатичного персоналу (як це впливає зі змісту Віденської конвенції 1961 р.) [1].

Питання про те, хто повинен нести відповідальність за злочини, вчинені в період диктатури червоних кхмерів (юрисдикція *rationae personae*), було предметом обговорення Королівського уряду

Камбоджі і ООН. Було вирішено, що юрисдикція палат буде поширена на високопосадовців та керівників руху червоних кхмерів, на тих осіб, хто організовував і підтримував режим, чії вказівки були підставою для проведення політики геноциду і хто найбільш відповідальний в скоєнні інших злочинів, які підпадають під юрисдикцію Надзвичайних палат. Це досить вузьке коло людей. Під юрисдикцію суду не підпадають солдати червоних кхмерів, а також середній ешелон влади режиму.

Юрисдикція Надзвичайних палат поширюється на злочини «червоних кхмерів», вчинені на території сучасної Камбоджі, в той час - Демократичної Кампучії (юрисдикція *rationae loci*) і охоплює лише ті злочини, які були скоєні в період з 17 квітня 1975р. по 6 січня 1979 р., тобто в період перебування «червоних кхмерів» при владі (юрисдикція *rationae temporis*).

Фінансування діяльності Надзвичайних палат здійснюють як Королівський уряд Камбоджі, так і ООН. Остання виплачує винагороди міжнародному персоналу палат, адвокатам, покриває витрати на комунальні послуги та обслуговування, забезпечення безпеки персоналу і приміщень палат, на доставку свідків. При цьому фінансування діяльності палат з боку ООН здійснюється за рахунок коштів, наданих державами-членами на добровільній основі. Уряд Камбоджі оплачує роботу камбоджійського персоналу [2].

3 липня 2006 р. Надзвичайні судові палати почали свою діяльність після того, як міжнародні і камбоджійські співробітники судових органів склали присягу під час церемонії в Королівському палаці в Пномпені.

Сам Пол Пот до трибуналу, заснованого в 2003 році, не дожив. Після повалення режиму червоних кхмерів він майже 20 років переховувався в джунглях, але в 1997 році був схоплений і невдовзі помер від серцевої недостатності.

Всього в спеціальному трибуналі ООН по Камбоджі заведено чотири справи. Справи 003 і 004 знаходяться на етапі розслідування. За ними проходять п'ять підозрюваних, особисті дані яких є конфіденційними. Обвинувачення публічно заявило про те, що нових справ не буде [3].

На сьогодні Надзвичайні палати повністю завершили розгляд у справі 001 щодо Кенг Гуек Ів. Під час правління Пол Пота він був начальником головної в'язниці Пномпеня С-21, в якій загинуло, як було доведено на процесі, близько 14 тисяч осіб. Кенг Гуек Ів був засуджений Судовою палатою до 35 років тюремного ув'язнення. У результаті апеляційного розгляду Палата Верховного суду постановила збільшити

термін його покарання, засудивши його до довічного тюремного ув'язнення.

У червні 2011р. почався розгляд по справі 002 проти чотирьох членів вищого керівництва режиму «червоних кхмерів»: глави держави (голова Державної президії Кампучії) Кхієу Сампфана, колишнього заступника секретаря Компартії Кампучії і прем'єр-міністра Нон Чеа, колишнього міністра закордонних справ Ієнг Сарі і його дружини, колишнього міністра з соціальних питань Ієнг Тхіріт. 14 березня 2013 р. помер Ієнг Сарі. Справу проти нього припинено. 22 серпня 2015 р. померла Ієнг Тхіріт. Провадження у справі проти неї також припинено [4].

Робота Надзвичайних палат ускладнюється розбіжностями, що виникають в ході розгляду камбоджійськими і міжнародними суддями. Відсутність дієвого механізму прийняття рішень в рамках Надзвичайних палат ускладнює управління ними. Головою кожної з палат є національний суддя. Відсутність одного голови, який представляв би Суд в цілому і мав широкі повноваження на прийняття рішень щодо як національного, так і міжнародного компонентів, а також секретаря з загальними адміністративними та бюджетними повноваженнями ускладнює узгоджене управління в рамках судового і адміністративного аспектів роботи палат.

16 листопада 2018 року вирок трибуналу почули високопосадовці "червоних кхмерів" з тих, хто залишився в живих. Це 92-річний Нуон Чеа – друга людина після Пол Пота і головний ідеолог режиму, а також 87-річний Кхієу Сампхан, який обіймав формальну посаду глави держави ("голови президії") у роки правління "червоних кхмерів". Обоє їх було визнано винними в геноциді в'єтнамців в Камбоджі (а Нуона Чеа – ще й в геноциді народності "тямів"), а також в масових вбивствах і знищеннях, депортаціях, поневоленні, тортурах камбоджійців, в переслідуваннях їх за політичними, релігійними та расовими ознаками та інших нелюдських злочинах.

Нуон Чеа і Кхієу Сампхан засуджені до довічного ув'язнення, хоча з практичного погляду вердикт мало що змінить для злочинців. Обидва вони вже відбувають таке ж покарання: в 2014 році їх визнали винними в злочинах проти людяності і порушеннях Женевської конвенції 1949 року (про захист цивільного населення під час війни), за що також засудили довічно. Однак до вироку не було включено звинувачення в геноциді. Лише нинішній вердикт повною мірою відображає масштаби злочинів "червоних кхмерів".

Література:

1. Court Documents - Режим доступу до ресурсу: <https://www.eccc.gov.kh/en/document/court>
2. Law on the Establishment of the Extraordinary Chambers, with inclusion of amendments as promulgated on 27 October 2004 (NS/RKM/1004/006).
3. Организация Объединенных Наций. Поощрение и защита прав человека: вопросы прав человека, включая альтернативные подходы в деле содействия эффективному осуществлению прав человека и основных свобод//<http://www.refworld.org>
4. Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed during the Period of Democratic Kampuchea Extraordinary Chambers [Электронный ресурс] / ЕССС, Cambodia. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ecc, c. gov.kh/en/media-center/press-releases>

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ОСОБЛИВОСТІ МІЖДЕРЖАВНОГО УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Кемська Світлана Олександрівна

*здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту №4 Національної
академії внутрішніх справ*

Надання сімейної турботи дітям, які не мають належного сімейного виховання та позбавлені батьківського піклування, має державне значення. Відповідно до статей 51 та 52 Конституції України, сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу.

Усиновлення іноземцями є самостійним інститутом цивільного та міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків. Тобто міждержавне усиновлення є підставою для виникнення цивільних відносин як юридичного акта за участю іноземного громадянина.

Функціонування механізму міжнародного усиновлення істотно збільшує шанси сиріт старшої вікової категорії та тяжко хворих дітей на втілення мрії про виховання в сім'ї. А їм батьківська любов і піклування, домашній затишок і матеріальна підтримка потрібні чи не найбільше.

Соціальна захищеність усиновленої дитини, яка втрачає статус сироти, також значно вища, адже вона стає повноправним членом сім'ї, зокрема має право бути спадкоємцем своїх батьків. Якщо розглядати випадки міжнародного всиновлення, то практика свідчить, що усиновлювачами, як правило, є сім'ї із середнім або високим рівнем доходів.

Негативними рисами міжнародного усиновлення можна вважати:

- зміну культурного й мовного середовища для дитини, необхідність адаптації в новому суспільстві;
- відсутність нормативної урегульованості чіткого механізму здійснення нагляду за долею усиновлених дітей за кордоном;

— відсутність правових процедур повернення усиновлених іноземцями дітей в Україну в разі грубого порушення їхніх прав через набуття ними після всиновлення громадянства іншої країни.

Якщо перший недолік є об'єктивним і переважно тимчасовим, то два інші повністю залежать від визначеності позиції України у питаннях захисту своїх громадян. Ратифікація Україною Гаазької конвенції запровадить механізм дієвого нагляду за долями всиновлених дітей. Оскільки обов'язок звітувати про адаптацію до нових умов, стан здоров'я та умови проживання усиновлених буде покладено безпосередньо на приймаючу сторону (підпункт (е) ст. 9), ці відносини набудуть публічного характеру. Тоді як на сьогодні нотаріально оформлене зобов'язання усиновлювачів-іноземців, яке вони приймають на себе надавати представникам дипломатичної установи України за кордоном інформацію про всиновлену дитину та можливість спілкуватися з нею, утворює правові наслідки у відносинах між усиновлювачами та державою Україна лише за українським законодавством. При цьому багаторічна практика роботи закордонних дипломатичних установ України свідчить про те, що з моменту виїзду усиновлювачів за межі України вказані зобов'язання втрачають юридичну силу й часто ігноруються. А якщо й виконуються, то не через наявність будь-якої відповідальності (бо вона взагалі відсутня), а через особисту сумлінність усиновлювачів.

Разом з тим необхідно зауважити, що Гаазька конвенція не визначає порядку надання регулярних звітів про стан окремих дітей після всиновлення впродовж певного проміжку часу.

Порядок здійснення нагляду за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями і проживають за межами України, встановлюється Кабінетом Міністрів України. Якщо внаслідок усиновлення іноземцем дитина-громадянин України переїжджає для постійного проживання в іншу державу, то нагляд за дотриманням її прав у сім'ї всиновлювача здійснює відповідна консульська установа або дипломатичне представництво України в державі, де проживає усиновлений. Консул за дорученням Міністерства закордонних справ України здійснює в установленому порядку нагляд за станом утримання та виховання дітей – громадян України, усиновлених іноземцями, до досягнення ними 18-річного віку.

Ще одним негативним для дітей наслідком, пов'язаним з усиновленням, є скасування всиновлення. При неналежному усиновленні або у разі, якщо внаслідок усиновлення порушено права дитини,

передбачені законодавством та міжнародними угодами України, або усиновлення не відповідає інтересам дитини, воно може бути скасоване або визнане недійсним у судовому порядку згідно з чинним законодавством України. Діти, які вже були зражені своїми біологічними батьками або пережили їх трагічну втрату, потрапляють у нову сім'ю, сподіваючись, що це назавжди. Проте через деякий час змушені повернутися до інтернату і вдруге розчаруватися у можливості бути щасливою дитиною люблячих батьків.

Приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення і внесення змін до чинного законодавства сприятиме налагодженню співпраці з країнами, громадяни яких усиновлюють українських сиріт, а також впровадженню механізму реального захисту прав кожної всиновленої дитини.

Література:

1. Конституція України. К.- Правова єдність. – 2018. с.
2. Сімейний кодекс України. К.- Правова єдність. – 2018. с.
3. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) /Конвенцію ратифіковано Законом N 3017-VI (3017-17) від 15.02.2011 із застереженням та заявою.
4. Мироненко В. Умови здійснення усиновлення як засіб забезпечення прав дитини //Нотаріат для вас. – 2007. - № 11. – с.25-30.

Науковий керівник: Полішко Наталія Леонідівна, старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Голуб Валерія Миколаївна

студентка, Національний юридичний університет імені Ярослава

Мудрого

Варто зазначити, що злочинність у місцях позбавлення волі в сучасних умовах виступає одним зі складових елементів злочинності загальної, а тому цілком зрозуміло, що проблеми її детермінації тісно пов'язані з проблемами детермінації злочинності взагалі. Особливо актуальним постало дослідження злочинності в місцях позбавлення волі сьогодні, адже сьогодні пенітенціарна система України проходить етап змін та перевтілень.

Проблематика злочинності в місцях позбавлення волі привертала увагу науковців ще з часів становлення кримінології як науки. Так, зокрема, внесок у пізнання чинників, що зумовлюють виникнення, існування й відтворення злочинності, здійснили такі видатні науковці як Ч. Беккарія, Д.А. Дриль, Ч. Ломброзо, М.А. Неклюдов, Г. Тард, Е. Феррі, М.П. Чубинській, та ін. Серед сучасних науковців надзвичайно вагомий внесок в розвиток пенітенціарної злочинності зробили такі вчені як Ю.М. Антонян, М.Ю. Валуйська, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, В.Е. Емінов, А.Ф. Зелінський, В.М. Кудрявцев та ін. [1, с. 137].

У зв'язку з вищезазначеним необхідно проаналізувати злочини, що вчиняються в місцях позбавлення волі.

Варто зазначити, що злочинність у місцях позбавлення волі іноді називається «карною» злочинністю (тобто такою, яка має місце під час відбування покарання), іноді «пенітенціарною» злочинністю, до якої відносять сукупність злочинів, що вчиняються в місцях позбавлення волі. Але так чи інакше цей різновид злочинності характеризується такими ознаками: специфічним місцем вчинення злочину (виправні установи, слідчі ізолятори тимчасового утримання); своєрідним суб'єктом злочину (тільки особи, які позбавлені волі); його спрямованістю проти інших засуджених або проти осіб адміністративного персоналу установи. Крім

цього, слід пам'ятати, що розглядувана злочинність є складовою частиною рецидивної злочинності.

Слід відмітити, що кримінально-правова структура злочинності місць позбавлення волі характеризується відносною стабільністю, їх можна розподілити на три групи. Основна маса злочинів припадає на таку першу групу: втеча з місця позбавлення волі або з-під варти і злісна непокора вимогам адміністрації виправних установ, які загалом складають більшість всіх учинених у місцях позбавлення волі злочинів.

Форми і способи втечі можуть бути різні залежно від виду установ виконання покарань: від самовільного залишення особою, яка відбуває покарання, місця позбавлення волі до підкопів і втеч з використанням насильства над охороною, зброї, технічних засобів. Утечі бувають одиночні, групові і масові під час масових заворушень у колоніях. Але часто підготовка до втечі та й сама втеча мають або спрощений, або ситуативний характер і вчиняються чи то за допомогою примітивних засобів подолання огорожі (мотузка з кішкою та ін.), чи то шляхом використання недоліків засобів охорони. Тому динаміка показників втечі багато в чому залежить від стану і організації охорони тієї чи іншої установи [2, с. 259].

Непокора адміністрації установ виконання покарань виникає тоді, коли на думку в'язнів, вона порушує їх права або незаконними діями позбавляє деяких благ. Причому ця думка може бути як обґрунтованою, так і надуманою, коли лідери засуджених здійснюють спробу взяти фактичне керівництво в колонії в свої руки. У цих випадках необґрунтоване потурання вимогам «авторитетів» може повністю дезорганізувати роботу установи виконання покарань [3, с. 143].

Другу (за кількісними показниками) групу становлять злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних або інших заборонених речовин, предметів, зброї. Рівень даних злочинів підвищується. Але й тут треба брати до уваги значну латентність цих злочинів. Незначне їх підвищення або зниження говорить про випадковість показників, а не про дійсний стан цього різновиду злочинів. Разом з тим підвищення обігу в «зоні» наркотичних речовин може свідчити про посилення впливу кримінальної субкультури.

Третю, хоча й меншу за кількісними показниками групу становлять насильницькі злочини: умисні вбивства, замах на вбивство, умисні тяжкі тілесні ушкодження, хуліганство, насильство. Слід відзначити несталу динаміку цих злочинів. Коливається також рівень умисних тяжких

тілесних ушкоджень, хуліганства, погроз та інших видів насильства [2, с. 260].

Таким чином, проаналізувавши злочини в місцях позбавлення волі, ми дійшли висновку, що в колоніях найчастіше вчиняються втечі з місць позбавлення волі та непокора адміністрації, а тому необхідно посилити охорону, щоб зменшити кількість втеч та проводити виховну роботу з засудженими.

Література:

1. Валуйська М. Ю. Особливості детермінації злочинності в місцях позбавлення волі / М. Ю. Валуйська // Проблеми законності. - 2010. - Вип. 112. - С. 137-144.
2. Валуйська М. Ю. Деякі аспекти усунення соціальних та морально-психологічних причин, що призводять до криміналізації особистості окремих індивідів: юридические статьи / М.Ю. Валуйська // Проблеми законності. - 2005. - №72. - С. 140-145
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Підручник/ В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодєд та ін.; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014 - 513 с.

ПИТАННЯ ПРО ЗВОРОТНЮ ДІЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ В ЧАСТИНІ ЗМІН ДО РОЗДІЛУ IV КК УКРАЇНИ

Грабський Іван Ростиславович

Львівський національний університет імені Івана Франка

За загальним правилом нормативно-правові акти мають пряму дію в часі, тобто поширюються на всі правовідносини з моменту набрання чинності такого акту, так звана негайна дія. Однак, кримінально-правові відносини мають певну особливість. Вона полягає у тому, що злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. У теорії такий спосіб дії нормативно-правових актів розглядають як ультраактивний чи переживаючий. У статті 58 Конституції України закріплено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. У рішенні Конституційного Суду

України від 9 лютого 1999 року №1-7/99 визначено, що зворотну дію в часі мають кримінально-правові норми у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують юридичну відповідальність особи, що є загальновизнаним принципом права. Тобто щодо юридичної відповідальності застосовується новий закон чи інший нормативно-правовий акт, що пом'якшує або скасовує відповідальність особи за вчинене правопорушення під час дії нормативно-правового акта, яким визначались поняття правопорушення і відповідальність за нього.

Стаття 5 КК України деталізує конституційне положення, вказуючи на наявність певних ознак, яким повинен відповідати кримінальний закон, щоб його норми мали зворотню дію (ретроактивну форму). Такими ознаками, наділені норми, які:

- 1) скасовують злочинність діяння;
- 2) пом'якшують кримінальну відповідальність;
- 3) іншим чином поліпшують становище особи.

Законом від №2227-VIII було змінено систему злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, зокрема було декриміналізовано так і криміналізовано певні діяння, додано кваліфікуючі ознаки, а також змінено розмір покарання за деякі з них.

Зокрема розглядаючи такий злочин як насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом малолітнього чи малолітньої в редакції закону № 2295-VI за який встановлена відповідальність у вигляді позбавлення позбавлення волі на строк від 10 до 15 років, а також чинного КК України, який диференціює це діяння на два самостійні склади злочину. В залежності від проникнення, таке діяння за чинною редакцією може бути кваліфіковане як зґвалтування або сексуальне насильство. Якщо таке діяння вчинене до набрання чинності закону №2227-VIII підпадає під ознаки зґвалтування тоді КК України має ретроактивну дію, за ознакою пом'якшення кримінальної відповідальності, оскільки встановлює меншу нижню межу санкції, а саме 8 років позбавлення волі.

У той же час значно складніші кримінально-правові наслідки, якщо вчинене діяння підпадає під ознаки складу злочину передбаченого ст. 153 КК України «Сексуальне насильство», оскільки санкція цієї статті передбачає покарання у розмірі від 5 до 10 років позбавлення волі, а отже це суспільно-небезпечне діяння переходить із групи особливо тяжких до групи тяжких злочинів. Умовно застосування зворотної дії норм кримінального закону у такому випадку можна звести до трьох видів:

- 1) до осіб, які вчинили це суспільно-небезпечне діяння до набрання чинності закону № 2227-VIII, але не були засуджені за нього;
- 2) до осіб, які вчинили це суспільно-небезпечне діяння до набрання чинності закону № 2227-VIII, були засуджені та відбувають покарання;
- 3) до осіб, які вчинили це суспільно-небезпечне діяння, були засуджені до набрання чинності закону № 2227-VIII, відбули покарання і мають непогашену судимість.

У першому випадку слід звернути увагу на строк давності притягнення до кримінальної відповідальності (10 років), якщо про подію злочину дізнались через деякий час, а також на розмір санкції у межах якої може бути призначено покарання. Під наступний вид застосування зворотної дії норм кримінального закону підпадають особи засудженні на строк від 10 до 15 років позбавлення волі, яким покарання підлягає зменшенню до верхньої межі санкції за чинним КК України (10 років). Якщо особа відбула більше 10 років покарання, тоді вона підлягає негайному звільненню від відбування покарання. І на сам кінець, особи у яких є судимість вона автоматично погашається зі спливом 6 років.

Наведений приклад не є єдиним і в кожному конкретному випадку слід з'ясувати під ознаки якого злочину за чинним КК України підпадає скоєне діяння і чи наявні ознаки для застосування зворотної дії кримінального закону. Отже питання про застосування зворотної дії кримінального закону є актуальним і потребує особливої уваги з боку правозастосовних органів, для утвердження принципу верховенства права і його складової – права на справедливий судовий розгляд.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.01.2019).
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 9 лютого 1999 року № 1-7/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99> (дата звернення: 25.01.2019)

3. Кримінальний кодекс України: за станом на 11 січня 2019 року // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341/14/ed20/190101> (дата звернення: 26.01.2019)

Науковий керівник: Шуп'яна Мар'яна Юріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права і кримінології юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

КРИМІНАЛЬНІ ОПЕРАТИВНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Гуйван Петро Дмитрович

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, докторант
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У 2006 р. Україна ратифікувала основні міжнародно-правові акти з питань протидії корупції: Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією 1999 р. і Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції (2003 р.). У такий спосіб наша держава долучилася до антикорупційних заходів, які проводяться у демократичному світі. Дана сфера діяльності є дуже важливою, позаяк вона торкається життєво важливих суспільних інтересів. Як зазначено у преамбулі Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, корупційні прояви загрожують правопорядку, демократії та правам людини, руйнують належне управління, доброчесність і соціальну справедливість, перешкоджають конкуренції та економічному розвитку, загрожують стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства [1].

Протидія корупції є одним із першочергових завдань національної правової системи. Політичною та соціально-правовою метою в цій царині є створення дієвої та ефективної системи запобігання і протидії корупційним проявам. Складовим елементом тої системи має бути розроблений інструментарій виявлення фактів злочинних діянь, усунення соціальних передумов, подолання їхніх негативних наслідків. Особливо важливим у розглядуваному контексті виглядає питання розробки і правильного запровадження юридичних механізмів викриття корупційних діянь та забезпечення обов'язковості відповідальності винних осіб за їх вчинення. В

цьому сенсі особливої уваги потребує ефективність застосування спеціальних методів розслідування, які полягають у задіянні негласних механізмів проведення оперативно-розшукової діяльності. У ст. 50 Конвенції ООН проти корупції вказується, що З метою ефективної боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця, тією мірою, якою це допускається основними принципами її правової системи, і за умов, встановлених її внутрішнім правом, вживає, у межах своєї компетенції, таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити проведення її компетентними органами контролю над поставками й, у тих випадках, коли вона вважає це доречним, використання інших спеціальних методів розслідування, таких як електронне спостереження або інші форми спостереження, або таємні операції на своїй території, а також визнання доказів, зібраних за допомогою таких методів, в суді [2].

Сучасне українське національне законодавство забезпечує правову можливість вчинення подібних дій. Так, у ч. 7-1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказано, що оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності надається право з метою виявлення та фіксації корупційних діянь проводити операції з контрольованого їхнього вчинення. Процесуальний механізм здійснення подібного виду контролю за злочином прописаний у ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України. Подібна діяльність взагалі можлива лише тоді, коли у правоохоронного органу наявна достатня інформація, одержана в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються та осіб, які готують вчинення злочину, а також за умови наявності узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. На жаль, деталізації характеру самих оперативних дій, аби визнати їх легітимними, національний закон не містить. В той же час, дії оперативного працівника чи особи, яка надає йому допомогу у викритті корупційного злочинця, спрямовані на підбурювання останнього до вчинення злочину, визнаються протиправними і становлять об'єктивну сторону кримінально караного діяння за ст. 370 ККУ – провокації підкупу.

В науковій літературі питанням підвищення ефективності антикорупційної правоохоронної діяльності, і зокрема, дієвості конкретних оперативних методів проведення слідчих дій присвячені праці багатьох вчених. Проте питання продовжує залишатися актуальним. В сенсі даної

проблематики потребують додаткового вивчення недостатньо досліджені аспекти співвідношення караності провокативних діянь при виявленні корупційних злочинів і правові наслідки для особи, яка отримала чи передала неправомірну вигоду внаслідок підбурювання. Також потребують додаткового аналізу чинники, що впливають на кваліфікацію діяння як провокацію, позаяк у більшості випадків вони мають суб'єктивну специфіку оцінювання.

На практиці наразі все більше спостерігається активне звернення сторони захисту до встановлення в діях осіб правоохоронних органів злочинної провокації. Дійсно, у кримінальних справах про корупційні злочини нерідко доводиться зіштовхуватися із ситуацією, коли вчинення особою злочину спровоковано працівниками правоохоронних органів. То є досить поширеним явищем у справах про такі злочини, як пропозиція, надання або одержання неправомірної вигоди, Зміст протиправних дій провокатора у таких випадках полягає у тому, що пропонування, передача чи одержання хабара відбувається хоча і за згодою особи, але за наполегливою пропозицією посадової особи або особи, яка з нею пов'язана. При цьому із матеріалів справи вбачається, що згода була отримана в результаті активних дій за обставин, які свідчать про те, що без втручання співробітників правоохоронних органів умислу на отримання або передання неправомірної вигоди не виникло б і злочин не було б скоєно. З огляду на доволі високу ефективність такого оперативного заходу як контрольований хабар представники правоохоронних служб вдаються до його допомоги використовують його для виявлення хабарництва або комерційного підкупу. Маємо зазначити, що такі дії можуть призводити до сваволі служителів закону, до перевищення ними своїх посадових повноважень, суттєвого обмеження конституційних прав та інтересів посадових осіб, щодо яких використовується вищезгаданий метод боротьби з корупцією. За таких обставин до винних у зловживаннях осіб має застосовуватися відповідальність, у тому числі кримінальна у разі виявлення фактів провокації.

В той же час, слід зазначити, що в процесі притягнення осіб до кримінальної відповідальності за провокацію підкупу на сьогоднішній день також виникає безліч проблем. Термін «провокація» застосовується в різних життєвих сферах: дипломатії, медицині, військовій справі і юриспруденції. У юридичній діяльності, під провокацією розуміється підбурювання, спонукання окремих груп, організацій до дій, які можуть спричинити за собою тяжкі наслідки [3, с. 336]. Найбільш часто вона

зв'язується з діяльністю правоохоронних органів. Правову сутність провокативних діянь доцільно розглядати у співвідношенні даного протиправного вчинку з оперативно-розшуковим законодавством [4, с.83-84;], позаяк то має істотне значення і є актуальним для подальшого вдосконалення правозастосовної практики. Оперативний експеримент визначається сучасними вченими-юристами як спосіб отримання інформації. У штучно створеній обстановці особа, обґрунтовано запідозрена у хабарництві, виявляється перед добровільним вибором тих чи інших дій, а співробітники оперативних підрозділів здійснюють перевірку інформації щодо протиправної її поведінки. Не виключено, що здійснення оперативними співробітниками подібних заходів боротьби зі злочинами корупційної спрямованості може супроводжуватися їх бажанням за всяку ціну досягти особистих показників в службовій діяльності та результатів у виявленні і розслідуванні даних злочинів. Наявність негативних суб'єктивних факторів, пов'язаних з правозастосуванням, які в окремих випадках супроводжуються активними провокаційними діями, призводить до порушення законності.

Об'єктами оперативного експерименту мають бути конкретні корумповані особи, які здійснювали і з високою ймовірністю будуть в подальшому здійснювати протизаконні дії, подібні до тих, які піддаються дослідній перевірці. Проведення оперативного експерименту має обумовлюватися прагненням поставити під контроль шляхом безпосереднього спостереження правоохоронних органів злочинні процеси, що вже почалися, і пов'язані з посяганням на об'єкт кримінально - правової охорони, і в кінцевому підсумку перервати їхній розвиток. Окремі науковці вважають, що у деяких випадках, коли здійснювані оперативні заходи відповідають вказаним визначенням, можливе застосування провокації як легітимного діяння. Тож, вони пропонують введення до національного закону поняття «правомірної провокації» з відповідним його дефініційним визначенням [5, с. 47, 53].

Ситуація про відповідальність посадових осіб за провокаційну поведінку (дії) правильно оцінюється на підставі позицій, визначених Європейським Судом з прав людини. Так, Судом розроблені критерії для відмежування провокації злочину з метою його викриття від дозволеної поведінки. Вони в найбільш повному вигляді викладені у рішенні по справі «Баннікова проти Росії». Зокрема, в ньому зазначається, що подібним критерієм є фактичний матеріал, який свідчить про те, чи залишалися представники держави, які проводили приховану операцію в рамках

фактично пасивної поведінки, чи вийшли за ці межі, діючи як агенти-провокатори; надається оцінка процедури, за допомогою якої оперативні дії дозволено. Звертається увага на те, чи були у правоохоронного органу дані, що свідчили б про дії особи, спрямовані на скоєння злочину. Також мають бути проаналізовані попередні порушення закону особою, дотримання принципів змагальності та процесуальної рівності сторін при розгляді кримінальної справи. Враховується також поведінка оперативників: обвинувачений підлягає виправданню, якщо його вчинки були спровоковані особою, що неодноразово брала участь у подібних операціях. При цьому обов'язок доведення, що провокації не було, за умови, що доводи обвинуваченого не є абсолютно неймовірними, покладається на органи, що здійснюють розслідування [6, п. 37-39, 53]. Тож, ЄСПЛ дійшов висновку, що усі докази, отримані внаслідок провокації правоохоронних органів, слід визнавати недопустимими, оскільки вони отримані в результаті істотного порушення права людини на справедливий судовий розгляд.

Джерела:

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
3. Тихомиров Л.В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия / под ред. М.Ю.Тихомирова. М. Изд. Тихомиров М.Ю., 2014. 972 с.
4. Котин В.П. Провокация взятки (к проблеме совершенствования законодательства). Государство и право. 1996. №2. С. 82-87.
5. Милюков С.Ф., Никуленко А.В. Провокация в борьбе с коррупцией: диалектическое противоречие и пути выхода из него. Актуальные проблемы экономики и права. 2016. Т. 10. № 4. С. 45-53.
6. Рішення ЄСПЛ від 4 листопада 2010 року у справі «Баннікова проти Росії», заява № 18757/06. URL: <https://minjust.ru/ru/press/news/bannikova-bannikova-protiv-rossiyskoy-federacii-zhaloba-no-1875706>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БАНДИТИЗМУ

Кудря Владислав Дмитрович

студент, Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бандитизм як суспільно-небезпечне явище простежуються у світовій історії вже майже протягом тисячоліття. Перші згадки про бандитизм можна знайти в «Руській Правді», яка була офіційним збірником того часу, що мав загальнодержавний характер. За цей проміжок часу - від правління Ярослава Мудрого і до наших днів - бандитизм набував інших рис у зв'язку із зміною суспільства, суспільних проблем та потреб. Змін зазнало і саме трактування поняття «бандитизм», оскільки законодавець враховує саме зміни у суспільстві та способи вчинення вказаного злочину. Проте проблемні питання саме щодо кваліфікації такого суспільно-небезпечного явища як бандитизм виникають і сьогодні. Трапляються непоодинокі випадки неправильної кваліфікації дій учасників учинених злочинів. Ці дії, хоч і мають ознаки складу злочину, передбаченого ст.257 КК України, але іноді кваліфікуються органами досудового розслідування та судовими органами за іншими статтями Особливої частини Кримінального кодексу України, що призводить до оскарження судових рішень у апеляційному та касаційному порядку або до досить затяжного судового розгляду справи, що суперечить принципу кримінального провадження, а саме - забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

До проблемних питань, які виникають у процесі кваліфікації бандитизму, ми вважаємо, можна віднести проблему розмежування бандитизму та розбою, вчиненого організованою групою; проблему розмежування банди та злочинної організації; проблеми у процесі доказування складових об'єктивної сторони бандитизму.

Бандитизмом відповідно до чинного Кримінального кодексу України визнається організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі. [1]

Розглядаючи проблемні питання кваліфікації бандитизму, слід зазначити, що обов'язковою ознакою банди є наявність у хоча б одного з її учасників будь-якої вогнепальної чи холодної зброї за умови, що інші члени групи знають про неї та розуміють, що вона буде застосована під час нападів. [2]

Також основними відмінностями бандитизму від розбою, вчиненого організованою групою осіб, є родовий об'єкт вказаних злочинів, мета, ступінь стійкості учасників зазначених об'єднань та, як уже зазначалось, озброєність учасників банди.

Законодавець спробував розмежувати вказані види злочинів у Постанові Пленуму Верховного Суду № 13 від 23.12.2005 року «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями», але чіткого розмежування між бандитизмом та розбоєм в цій постанові не простежується. [3]

Однією з найважливіших відмінностей є те, що бандитизм – один із небагатьох злочинів, який має усічений склад, і відповідно, законодавець переносить момент завершення злочину на більш ранню стадію виконання, тому бандитизм вважається вчиненим з моменту організації банди, не залежно від того, чи були вчинені збройні напади, чи ні. Розбій же вважається закінченим лише у випадку застосування насильства, відповідно вчинення нападу, не зважаючи на те, чи мало місце заволодіння майном [4].

Отже, на нашу думку, при кваліфікації злочину, передбаченого ст.257 КК України, у процесі правозастосування слід звернути увагу саме на родовий об'єкт бандитизму, враховувати ступінь стійкості банди та її озброєності.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001р. - N 25-26. - ст. 131. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Лопатін С.І. Проблеми кваліфікації бандитизму [Текст] / С.І. Лопатін // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - 2003. - №5.- С. 77-83.
3. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. N 13 // Вісник Верховного Суду України. - 2006. - N13.
4. Быков В. Как разграничить бандитизм и разбой /В. Быков // Российская юстиция. – 2001. - № 3. - С. 52 -53.

Науковий керівник: Щерба Вікторія Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент, Інститут управління і права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Курченко Каріна Віталіївна

студентка міжнародно-правового факультету, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Анотація. У тезах розглянуто проблематику злочинності неповнолітніх на сучасному етапі. Автором було висвітлено способи її попередження, профілактики та шляхи протидії.

Ключові слова: запобігання злочинності, злочинність неповнолітніх, профілактика злочинності, рівні протидії злочинності.

Аннотация. В тезисах рассмотрено проблему преступности несовершеннолетних на современном этапе. Автором были исследованы способы ее предупреждения, профилактики и пути противодействия.

Ключевые слова: предотвращение преступности, преступность несовершеннолетних, профилактика преступности, уровни противодействия преступности.

Summary. The thesis addresses the problems of juvenile delinquency at the present stage. The author described ways of its prevention and ways of counteraction.

Key words: crime prevention, juvenile delinquency, crime prevention, levels of crime counteraction.

Дії неповнолітніх правопорушників останнім часом характеризуються все більшою жорстокістю і цинізмом. Підлітки беруть участь у групових злочинах, часто з використанням спеціальних знарядь (холодної зброї, кастетів, бит), непоодинокі випадки вбивств з особливою жорстокістю, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтувань, хуліганських дій, знущань зі своїх ровесників, а також продажу наркотичних засобів.

Значним внеском у дослідженні та вивченні злочинності серед неповнолітніх та заходів протидії даному явищу стали праці таких вчених як О. Г. Колб, О. Є. Михайлова, В. Ф. Мороз, Н. М. Пісоцької, Н. В. Шость, Н. В. Яницької та ін.

Показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення злочинності взагалі, у тому числі неповнолітніх. У цих складних умовах держава вживає певних заходів для пом'якшення становища із злочинністю неповнолітніх загальносоціальними засобами.

Нагадаємо, що в теорії та юридичній практиці неповнолітніми вважаються особи від 14-ти до 18-ти років. Ця категорія осіб має невелику питому вагу в загальній структурі населення – близько 5 % (2,2 млн осіб), між тим, за статистичними даними та висновками фахівців, у загальній структурі злочинності ці особи вчиняють від 6 до 8 % злочинів. Тобто спостерігається випередження темпів криміналізації суспільства над звичайним відтворенням населення [1].

Протидія злочинності неповнолітніх полягає у проведенні вповноваженими суб'єктами системи заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію факторів, що викликають вчинення неповнолітніми злочинів. В залежності від об'єктів, на які спрямований превентивний вплив, прийнято виділяти три рівні протидії злочинності неповнолітніх: загальносоціальний, спеціально кримінологічний та індивідуальний. До заходів загальносоціального запобігання злочинності неповнолітніх належать дії, спрямовані на підвищення соціального захисту сімей з дітьми, збільшення матеріальної допомоги дітям-сиротам і дітям-інвалідам, реформування освітніх закладів, належне фінансове забезпечення праці вчителів і вихователів. До спеціально-кримінологічного запобігання потрібно віднести дії (розраховані як на всіх неповнолітніх, так і на їх окремі групи), спрямовані на зменшення негативного впливу криміногенних чинників, а також заходи, скеровані на конкретних осіб з девіантною або злочинною поведінкою з метою недопущення виникнення антисуспільної мотивації. Щодо індивідуальної профілактичної роботи, то зазвичай вона здійснюється щодо неповнолітніх, які відносяться до групи ризику вчинення злочину або вже вчинили злочин, у зв'язку з чим потрапили у поле діяльності суб'єктів профілактики, поставлені на профілактичний облік, відбувають покарання або знаходяться у профілактичних закладах, тощо. Індивідуальна профілактика з огляду на об'єкти поділяється на: ранню, спрямовану на усунення або нейтралізацію негативних обставин формування криміногенної спрямованості особи неповнолітнього; безпосередню – спрямовану на усунення кримінальної мотивації, припинення

протиправної поведінки неповнолітнього і протидію актуальній криміногенній ситуації; посткримінальну, тобто запобігання рецидиву з боку неповнолітніх, які вже вчинили злочини [2].

Для ефективної профілактики злочинів, що вчиняють неповнолітні, слід урахувати чинники як спеціально-економічного, так і морально-психологічного характеру тощо. Така профілактика має на меті нормалізацію первинної соціалізації особи, яка відбувається у родині, школі, під впливом найближчого побутового й дозвільного оточення. Саме в цих ланках соціалізації людини під впливом несприятливих чинників закладаються «ключові» морально-психологічні риси особистості майбутнього злочинця, що надалі обумовлюють його спрямованість, позиції, потреби. Тому пильна увага в руслі спеціально-кримінологічного попередження злочинності неповнолітніх повинна приділятися ранній профілактиці девіантної поведінки в цих ланках соціалізації людини і обстановці в родині, сімейному вихованню. Без серйозної спільної діяльності держави й суспільства по забезпеченню сприятливих умов розвитку підростаючого покоління неможливо успішне попередження злочинності неповнолітніх [3].

На нашу думку, без комплексного підходу заходів попередження і протидії зі злочинністю неповнолітніх результату в цьому напрямі не досягти, вважаємо, що потрібно скоординувати зусилля всіх зацікавлених центральних, та місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, також держава повинна приділити багато уваги поліпшенню інституту сім'ї.

Бібліографічні посилання:

1. Коваль І. Особливості підліткової злочинності в Україні. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/148>
2. Фіалка, М. І. Неповнолітня злочинність: сучасний стан та напрямки профілактики. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 133-140.
3. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 1997. 239 с.

Науковий керівник: Валуйська Марина Юріївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ТЕРОРИСТА

Рафальська Юлія Казімірівна

*студентка юридичного факультету, Хмельницького університету
управління та права*

Аналіз особистості осіб, причетних до скоєння терористичних актів, має велике теоретичне і прикладне значення. Для глибокого вивчення осіб, які вчиняють акти тероризму, необхідно розпізнати та виділити типове, що притаманне їм. Підхід у дослідженнях індивідуального та соціального в особі терориста, дозволяє сформулювати риси досліджуваної категорії осіб, змалювати образ терориста, а головне – виділити особливий соціальний тип, названий особою злочинця [1, с. 164].

У багатьох осіб, які вчиняють даний вид злочину, є певні спадково обумовлені фізіологічні дефекти: надмірна збудливість, нестриманість, що спонукає людину до проявів агресії і викликає прояви негайного задоволення своїх потреб, інші нервово-психічні захворювання [2, с. 41]. Однак, терористами можуть бути не лише психічно неврівноважені люди. До даної категорії слід віднести осіб, які були неодноразово засуджені, у тому числі за вчинені насильницькі злочини. Їх психіка постійно порушена через ті або інші генетичні відхилення (наприклад, спадковість батьків алкоголіків або наркоманів).

Мохончук С.М. говорить про те, що можна виділити як мінімум два яскраво виражених типи особи терориста. Перші відрізняються високим інтелектом, упевненістю в собі, завищеною самооцінкою, прагненням до самоствердження, а другі - невпевнені в собі, невдахи, зі слабким Я, низькою самооцінкою. Але як для першого, так і для другого типу характерна висока агресивність, постійна готовність захистити своє Я, прагнення самоствердитися, незначна увага до почуттів і бажань інших людей, фанатизм [3, с. 187].

Якщо говорити про риси характеру чи психологічних властивостях особистості таких злочинців, то це мають бути люди вельми агресивні, зневажливо відносяться не тільки до закону, але і до норм загальнолюдської моралі і моральності. Їх відрізняє прагнення протиставити себе суспільству будь-яким шляхом. Велика ймовірність скоєння ними в минулому правопорушень і злочинів корисливо - насильницької спрямованості (вбивства, вимагання, бандитизм і т.д.).

Лузгін І.М. [4, с. 65] вважає, що практично в кожному випадку в терористичній організації можна виділити наступний розподіл ролей: виконавці, пособники, підбурювачі, бригадири, організатори (керівники).

Завдання бригадирів полягає у забезпеченні реалізації рішень керівників терористичної організації, контролі діяльності виконавців, здійсненні всіляких посередницьких повноважень, зберігання і розпорядження матеріальних і фінансових засобів, що використовуються для підготовки та проведення терористичних акцій.

Особистість виконавця, що йде на вчинення терористичного акту, характеризується низкою таких особливостей: злочинець володіє певними знаннями та вміннями, отриманими під час служби в армії, в підрозділах ОВС, спецслужб, в процесі навчання і відповідної роботи в цивільних закладах або в навчальних центрах терористів; він має доступ (незаконно набуває, зберігає, перевозить, викрадає і т.д.) до вогнепальної зброї, вибухових речовин, боєприпасів, вибухових пристроїв.

Серед виконавців окремо виділяють осіб, орієнтованих на суїцидальний терор. Кістяк подібних виконавців складають глибоко віруючі чоловіки середнього віку, які вчинили релігійні або побутові злочини, і вирішили таким способом спокутувати свою провину. Також виконавцями суїцидальних терактів можуть бути молоді люди і підлітки, які пройшли спеціальну цілеспрямовано програму підготовки.

Особи, які здійснюють керівництво терористичними організаціями, є авторами основних планів терористичної діяльності, вони підбирають і створюють підлегли собі структури, підтримують зв'язки з міжнародними терористичними організаціями, отримують від них фінансову допомогу і розподіляють її, звітують перед «спонсорами» за витрачені гроші.

Серед керівників терористичної організації великий відсоток раніше засуджених. До числа основних якостей, властивих сучасному лідеру терористичної злочинної групи, відносяться: наявність досвіду злочинної діяльності; вольові якості; більш високі, у порівнянні з іншими учасниками, розумові здібності; фізична сила; комунікабельність; рішучість у діях; знання зовнішніх і внутрішніх умов функціонування організації; швидкість орієнтування і прийняття рішень у складних ситуаціях; уміння забезпечити конспіративність підготовлюваних і вчинюваних терористичних актів.

З огляду на вищевикладене, можна сформулювати кримінологічний портрет особи терориста: особа будь-якої професії, культури, релігії; в переважній більшості має соціально обумовлені нервово-фізіологічні

дефекти; неодноразово засуджена, у тому числі за вчинені насильницькі злочини; вельми агресивна, зневажливо відноситься не тільки до закону, але і до норм загальнолюдської моралі і моральності; прагне самоствердитися; фанатична.

Література:

1. Рибачук М. В. Запобігання тероризму органами внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Рибчук Максим Васильович. – К., 2010. – 241 с.
2. Иванов Н. Г. Психические аномалии и проблемы уголовной ответственности : монография / Н. Г. Иванов. – М. : Юрид. ин-т МВД России, 1995. – 148 с.
3. Мохончук С. М. Уголовная ответственность за терроризм / дисс. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Мохончук Сергей Михайлович. – Х., 1999. – 263 с.
4. Лузгин И. М. Развитие методики расследования отдельных видов преступлений / И. М. Лузгин // Правоведение. – 1977. – № 2. – С. 62-65.

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСОБИСТІСТЬ» В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Свіщова Владлена Олегівна

студентка міжнародно-правового факультету, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Анотація. Серед вітчизняних вчених немає єдиної точки зору щодо визначення терміна «особистість злочинця». Це обумовлює актуальність даного дослідження. Особливо цікавим є аналіз наукового погляду зарубіжних вчених щодо вирішення цього проблемного питання.

Ключові слова: особистість, особа, людина, злочинець, криміногенність, ознака, характеристика.

Аннотация: Среди ученых нет единого мнения относительно определения термина «личность преступника». Это обуславливает актуальность данного исследования. Особенно интересным является анализ научной точки зрения зарубежных ученых по решению этого проблемного вопроса.

Ключевые слова: личность, лицо, человек, преступник, криминогенность, признак, характеристика.

Abstract. Among scientists there is no single point of view regarding the definition of the term "personality of the offender". This determines the relevance of this study. Particularly interesting is the analysis of the scientific point of view of foreign scientists in solving this problematic issue.

Key words: personality, person, person, criminal, criminogenicity, feature, characteristic.

Особистість злочинця є похідним від загального поняття особистості. Відомий криміналіст Чезаре Ломброзо намагався ввести нову галузь знань - кримінальну антропологію, що вивчала би особистість злочинця, її якості, умови при яких ця людина пішла на злочин. На сьогоднішній день, особу злочинця характеризують як сукупність біологічних, моральних, соціально рольових, психологічних, соціально значущих ознак та властивостей певних, дефектів соціалізації, умов існування, що призвели до вчинення особою злочинного діяння. Дуже багато відмінностей є у визначенні поняття особистості злочинця. Так, одні вчені застосовують понятійний апарат кримінального права, називаючи особистість злочинця «суб'єктом злочину», інші вживають термін «злочинна особистість», що необов'язково повинна підпадати під кримінологічне визначення і по всіх ознаках може бути потенційним злочинцем ще до вчинення діяння; треті дослідники застосовують описовий метод, розкриваючи досліджуване поняття шляхом переліку тих суттєвих ознак, що притаманні «особистості злочинця як сукупність соціально значущих властивостей, які в поєднанні із зовнішніми умовами (ситуацією) впливають на злочинну поведінку.

Російські вчені В.Е. Эминов та Ю.М. Антонян, визначали: «Понятие личности преступника должно объединять лиц, виновных в преступном поведении. Как преступность включает такие совсем разные преступления, как убийство и кражу, так и понятие личности преступника в практическом и научном смысле объединяет лиц, совершивших преступления. Поэтому криминология призвана изучать личность всех совершивших преступления, в том числе во внезапных ситуациях, которые до этого не были замешаны ни в чем предосудительном. Все совершившие преступления должны быть предметом криминологического познания, что имеет огромное практическое значение, в первую очередь для профилактики преступлений. Нельзя не признать, что понятие личности преступника в определенной мере условное и формальное,

поскольку отнесение конкретных действий к числу преступных зависит от законодателя. В то же время определенный круг особо опасных преступлений практически остается неизменным. Законодатель, как известно, может отменить уголовную ответственность за поступки, которые ранее им рассматривались как преступные».

Значна частина білоруських кримінологів, наприклад Плетньова Д.А. в своєму курсі лекцій, виданому при Академії при Президентові Республіки Білорусь, вважає, що немає морального відмінності між особистістю злочинця і особистістю незлочинця. Проблема особистості злочинця - багато в чому проблема її формування, а проблема злочинної поведінки - це проблема походження такої поведінки, так як злочинну поведінку завжди обумовлено тими громадськими зв'язками з навколишнім світом, в які вступає особистість. Домінуючим в механізмі вчинення злочину є не негативні властивості особистості, а соціальні умови, які ці властивості викликали. Поняття "особистість" являє собою характеристику людини, фіксуючу специфічні суспільні, а не біологічні якості і ознаки, але це не означає, що останні не впливають на перші. Особистісні властивості визначають ставлення людини до інших людей, до суспільства в цілому, а також визначають місце і роль людини в системі соціальних відносин. Вивчення особистості злочинця має базуватися на твердій правовій основі, тобто необхідно вивчати особистість тих, хто за законом визнається суб'єктом злочину. Тому розглянута категорія має тимчасові рамки: з моменту вчинення злочину, підтвердженого судовим вироком, і до моменту зняття або погашення судимості, а не до моменту констатації виправлення.

А відомі американські кримінологи М. Готфредсон і Т. Герші вважають, що особи з високим рівнем контролю над собою за будь-яких обставин упродовж усього життя менше схильні до вчинення злочину і навпаки.

Отже, як бачимо, до цього часу відсутнє однакове розуміння сутності поняття "особистість злочинця". Складність даної проблематики та існування різноманітних підходів до її розв'язання зумовлені й тим, що до цього часу немає адекватної теорії поведінки людини як злочинної, так і незлочинної.

Доходимо висновку, що питання кримінологічного визначення поняття «особистість» в зарубіжних країнах також й досі є проблемним, оскільки зарубіжні вчені також не мають єдиного формального кримінологічного визначення поняття «особистість».

Бібліографічні посилання:

1. Маханьков Д. Г. Особистість злочинця як ключове поняття кримінології / Д. Г. Маханьков // Форум права. - 2009. - № 1. - С. 357-361.
2. Валуйська М. Ю. Криміналізація особистості: сучасний стан вивчення та перспективи застосування цифрових технологій, the Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. – 2018. – № 57.
3. Кудрявцев Я.Я. и др. Личность преступника. – М.: „Юридическая литература”, 1975.
4. Личность преступника / Под ред. В. Н. Кудрявцева, Н. С. Лейкиной, Г. М. Миньковского и др. — М.: Юрид. лит., 1975. — 270 с.

Науковий керівник: Валуйська Марина Юріївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ХУЛІГАНСТВО

Ткаченко Григорій Михайлович

студент Інституту управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Відповідно до положень ч. 1 ст. 62 Конституції України, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Згідно ч. 3 ст. 3 КК України, злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК України.

Покарання за вчинення хуліганства визначено санкціями ч.ч. 1-4 ст. 296 КК України, і є наслідком кримінальної відповідальності особи, яка вчинила ці різновиди злочину, заходом примусу, що застосовується виключно судом і ухвалюється іменем України до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, відповідно до ст. 124 Конституції України та ст. 50 КК України.

Аналіз національного законодавства та зарубіжних країн дає підстави зазначити, що санкції ч.ч. 1-4 ст. 296 КК України не в повній мірі відповідають характеру і тяжкості різновидів цього злочину та небезпечності особи, яка вчиняє діяння. В той же час ця проблема належним чином не досліджена в юридичній літературі. Автори коментарів до КК України, підручників тощо, санкції ч.ч. 1-4 ст. 296 КК спеціально не досліджують, що значно ускладнює уявлення щодо політики держави стосовно покарання за ці різновиди хуліганства.

Кримінальне покарання за своєю сутністю є індивідуально визначеним і призначається в межах вказаних санкцій, відповідно до положень Загальної частини КК України, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Діалектика зв'язку понять кримінального права «злочин» та «покарання» проявляється в його важливому постулаті – немає злочину – немає покарання без вказівки про це в законі. На підставі вказаного, робимо висновок, що покарання є однією з форм реалізації кримінальної відповідальності, в ньому проявляється сутність кримінального права [1, с. 314].

За визначенням, наданим законодавцем у ст. 50 КК України, – під покаранням розуміється захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Такими кримінально-правовими наслідками до особи, яка вчинила хуліганство, можуть бути: за ч. 1 – штраф від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років; за ч. 2 – обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до чотирьох років; за ч. 3 – карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років; за ч. 4 – позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Види та розміри покарання зобов'язують суди призначати їх тільки особам, які визнані винуватими у вчиненні різновидів хуліганства. Такий підхід ґрунтується на теорії суб'єктивного ставлення у вину, яка є

конституційно визначеною і панівною в теорії кримінального права України.

Принцип вини, що базується на законодавчо визначеній презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції України та ч.2 ст.2 КК України), реалізується, окрім, суб'єктивного ставлення у вину, ще й через персоніфікований характер кримінальної відповідальності, її зміст складають: особа, яка вчинила діяння, тобто суб'єкт злочину; відсутність підстав для звільнення її від покарання; покарання є єдиним і справедливим видом примусу до злочинця, змістом якого є обмеження або позбавлення винної особи волі на певний строк; мета покарання як ефективний правовий засіб захисту порушеного права людини, суспільства, держави [2, с. 21].

Для прикладу, відповідно до обвинувального акту, 31.01.2015 року приблизно о 12:30 годин, неповнолітній ОСОБА_17, знаходячись біля будинку №155 по вулиці Люстдорфській дорозі в м. Одесі, грубо порушуючи громадський порядок, з мотивів явної неповаги до суспільства, проявляючи винятковий цинізм стосовно малолітнього ОСОБА_15 (26.05.2001 р.н.) у вигляді знущань в присутності сторонніх осіб, що виразилось у голосному вигукуванні грубої нецензурної лайки, та образливих слів в адресу останнього, які принижували його честь і гідність, при цьому проявляючи особливу зухвалість наніс декілька ударів руками в різні частини тіла малолітньому ОСОБА_15, чим спричинив тілесні ушкодження у вигляді наскрізної, забитої рани обличчя, що відносяться до легких тілесних ушкоджень, які спричинили короточасний розлад здоров'я.

Дії обвинуваченого ОСОБА_17 кваліфіковані органом досудового слідства за ст.296 ч.1 КК України за ознаками: хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю, та винятковим цинізмом.

Ухвалою Київського районного суду м. Одеси від 16.01.2017 року у справі № 520/2882/15-к, обвинуваченого ОСОБА_17 звільнено від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України, на підставі ст. 48 КК України, у зв'язку із зміною обстановки оскільки обвинувачений ОСОБА_17 вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, після його вчинення щиро розкаявся, позитивно характеризується, та за цей час перестав бути суспільно небезпечним[3].

Під час узагальнення встановлено, що при обвинуваченні за ч. 1 ст. 296 КК України у переважній більшості випадків призначається покарання, не пов'язане з арештом чи обмеженням волі.

Кількість осіб, засуджених за хуліганство, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 296 КК, до таких видів покарань, як штраф і виправні роботи, є незначною. Це зумовлено тим, що за умови існування поширеного безробіття та завищеної, на нашу думку, суми штрафу (від 500 до 1 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян), виконання таких покарань є проблемним.

За таких умов суди в більшості випадків призначили покарання за ч. 1 ст. 296 КК України у виді обмеження волі і звільняли засуджених від його відбування з випробуванням на підставі ст. 75 КК України.

В цілому ми погоджуємось з такою практикою застосування ч. 1 ст. 296 КК, але зазначимо, що недосконале визначення юридичних ознак цього виду хуліганства не зовсім позитивно впливає на вирішення цієї категорії справ, ускладнює застосування пом'якшуючих покарання обставин [4, с. 234-237].

Частиною 2 статті 296 КК України передбачено кримінальну відповідальність за вчинення кваліфікованого хуліганства – хуліганства, вчиненого групою осіб, згідно положень ч. 3 ст. 12 КК є злочином середньої тяжкості, за яке передбачено альтернативний вид покарання у виді обмеження волі до 5 років або позбавлення волі на строк до 4 років.

Аналіз судової практики показує, що до осіб, які вчинили цей різновид хуліганства, у 56% було призначено покарання у виді позбавлення волі. Проте, суди, не наводячи достатніх аргументів щодо можливості виправлення засудженого без відбування покарання, у 60% від постановлених вироків по цьому різновиду хуліганства, на підставі ст. 75 КК та у відповідності до ст. 76 КК звільнили цих осіб від відбування покарання з випробуванням.

Досліджуючи судову практику, щодо призначення покарання особам, які вчинили кваліфіковане хуліганство (ч. 3), ми встановили, що у 90% було призначено покарання у виді позбавлення волі. В той же час у 60% від постановлених вироків по даній категорії справ суди на підставі ст. 75 КК та у відповідності до ст. 76 КК звільнили засуджених від відбування покарання з випробуванням [1, с. 320].

Не погоджуючись з таким вирішенням справи щодо звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням, зазначимо наступне.

Аналізуючи положення ч. 2 ст. 65 КК, в якій закріплено, що особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання для її виправлення, а не відповідно вчиненому, зазначимо, що багатовіковий досвід застосування покарання дає підстави вважати, що покарання не виправляє, не робить людину краще, не змінює її свідомість.

На наш погляд, найсуттєвішою ознакою покарання має бути досягнення цілей та мети покарання, його адекватність вчиненому злочину, та дотримання принципу справедливості призначеного покарання.

Справедливість покарання має надзвичайно принципове значення при призначенні покарання саме за хуліганство. Адже право, в тому числі і кримінальне, втрачає моральне значення, якщо воно не забезпечує справедливості.

На наш погляд, ознакою справедливості покарання за хуліганство полягає в компенсації потерпілому заподіяних злочином збитків. Вивчення судової практики дало можливість встановити і такі важливі обставини, а саме відшкодування потерпілим збитків, заподіяних хуліганськими діями.

Вирішуючи у кримінальному провадженні цивільний позов про відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, суди керуються відповідним цивільним законодавством (ст.ст. 1177, 1207 Цивільного кодексу України), і роз'ясненнями з цих питань, які викладені в постановах Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 року № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» та від 31.03.1989 року № 3 «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна» [6, с. 519].

Розмір відшкодування моральної шкоди суди визначають у межах заявлених вимог залежно від характеру та обсягу заподіяних моральних і фізичних страждань. Зокрема, враховуються характер і тривалість страждань, стан здоров'я потерпілого, тяжкість завданої травми, наслідки тілесних ушкоджень. Розмір відшкодування моральної шкоди може бути зменшений судом з урахуванням ступеня вини особи, що заподіяла шкоду і потерпілого та майнового стану відповідача.

На підставі викладеного, можемо зробити висновки, що недосконале визначення юридичних ознак хуліганства як основного складу, так і кваліфікованих його різновидів, з очевидністю доводить недостатню

відповідність видів і розмірів покарань, визначених санкціями цієї статті, що призводить до необґрунтованого звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) за кваліфіковані (особливо кваліфіковані) види хуліганства. Тому автор вважає за необхідне на законодавчому рівні удосконалити юридичні ознаки «простого» і кваліфікованих видів хуліганства та їх санкцій в сторону посилення відповідальності за вчинення даного кримінального правопорушення.

Література:

1. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : [Монографія] / Налуцишин В. В. – Х. : Харківюридичний, 2009. – 252 с.
2. Пинаев А.А. Курс лекцій по Общей части уголовного права. Книга вторая «О наказании». – Харьков: Харьков юридический, 2002. – 194с.
3. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 16.01.2017 року у справі № 520/2882/15-к// Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64107421>;
4. Іванюк Т.І. Врахування судом обставин, які пом'якшують покарання, не передбачених Кримінальним кодексом України // Університетські наукові записки. – 2006.- №1. – С. 234 – 237.
5. Хавронюк М.І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. – К.: Істина, 2004. – 504с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-е вид. перероб. та доповн. Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: „А.С.К.”, 2005. – 848с.

Науковий керівник: Щерба Вікторія Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри загальноправових дисциплін, Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МЕТОД КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ, ЯК МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Шапран Олександра Геннадіївна

*студентка Національного юридичного університету ім. Ярослава
Мудрого*

Як відомо, злочинність як явище, що складається з окремих злочинів, виникає, існує й само відтворюється лише за наявності свідомого волевиявлення особи, яка, перебуваючи в стані осудності, вчиняє суспільно небезпечне діяння. При цьому сам факт реалізації діяння, яке заборонено кримінальним законом, є об'єктивним свідченням наявності в особи якості суспільної небезпечності, яка вирізняє її серед осіб. Саме якість суспільної небезпечності є той самою основною рисою, за допомогою якої відмежовуються множини тих, кого вважають особистістю злочинця з позиції кримінологічної науки [1, с.187]

Криміналізація особистості полягає в набутті особою криміногенних властивостей, за допомогою яких утворюється індивідуальний криміногенний комплекс та під час вчинення злочину надають особі нові якості суспільної небезпечності.

Складність цього процесу полягає у постійній обробці даних, а саме аналізу структури чинників криміналізації особистості, розробки запобіжних заходів, що є дуже трудомістким, тому застосування методу контент-аналізу є досить актуальним на сьогоднішній день, але поки що не достатньо розповсюджений на теренах України.

Варто зазначити, що на рубежі XIX - XX століть з'явилося усвідомлення того, що потрібно вивчати тексти масової інформації, щоб по-перше, розуміти, який ефект вони здійснюють на людей, і, по-друге, знати, як створювати такі тексти, які будуть мати на аудиторію найбільший вплив. [1, с.188]

Передусім слід вказати, що контент-аналіз (від англ.: contents – зміст, вміст), або аналіз змісту, – це методика дослідження в галузі суспільних наук, предметом аналізу якої є зміст текстових масивів і продуктів комунікативної кореспонденції.

Метод контент-аналізу може використовуватися для суцільного обстеження обраного масиву інформації, а може бути застосований для вивчення вибіркової його частини. Для обробки матеріалу

використовуються спеціальні формули, алгоритми, статистичні розрахунків [1, с.188].

Спочатку контент-аналіз використовувався лише для обробки письмових матеріалів. З часом цей спосіб стали застосовувати для вивчення всіх вербальних джерел інформації, навіть для дослідження аудіовізуальної структури повідомлень з точки зору співвідношення слова та зображення. [2, с.154-155].

На даний час контент-аналіз сформувався як міждисциплінарна дисципліна, в рамках якої поєднується уявлення з області психології та соціології, на основі яких з'являється можливість визначити найважливішу область злочинного й суспільно небезпечного діяння до категорії злочину.

Перспективною вбачається можливість використання контент-аналізу для співставлення обраного за об'єкт дослідження вербального потоку з показником, який визнано за норму. Наприклад, порівняння частоти вживання певного слова окремими особами і стандартної (середньостатистичної) частоти вживання цього ж слова у мові того часу. У такий спосіб можна виявити осіб, схильних до шизофренії [2, с.153-154].

Попри всю різноманітність підходів контент аналізу виокремлюють дві основні форми це: кількісний та якісний контент аналіз. За допомогою цих підходів з'являється перспектива у подальшому задля формулювання підсумкових кількісних величин здійснення суспільно небезпечних діянь. Тобто, кількісний контент аналіз слугує для складання статистики відповідної категорії злочинів. У свою чергу якісний контент аналіз націлений на поглиблене вивчення характеризуючи ознак, як наприклад, систему ціннісних орієнтацій (свідомо вибрана моральна і світоглядна позиція), знання, вміння та навички, що виконують важливу роль у мотивації злочинної діяльності, особливості інтелектуальних, волевих, емоційних процесів, темперамент, соціальна адаптованість.

Створення єдиної контент-аналітичної бази осіб, які належать до різних типів особистості злочинців або злочинців, які вчиняють злочини різних видів, дозволить використовувати її як тест для виявлення не тільки міри криміналізації особистості людини, яка ще не вчинила злочин, а й спрямованості цієї криміналізації. [2, с.155].

Виходячи з вищесказаного, потрібно зауважити, що для підвищення ефективності запобігання злочинності доцільним є використання методу контент-аналізу, за допомогою якого з'являється можливість отримання

кримінологічної інформації, вивчення ступеню криміналізації особи та суспільства взагалі, виявлення міри криміналізації особи, спрямованості на вчинення злочину, потенціал розвитку суспільно-небезпечних діянь. Під час використання методу контент-аналізу з'являється можливість співставлення інформаційних обмінів, шляхом яких перед кримінологом відкриваються широкі перспективи для подальшої криміналізації злочинності.

Література:

1. Валуйська М.Ю. Теоретичні засади застосування методу контент-аналізу при вивченні криміналізації особистості [Електронний ресурс] / М.Ю. Валуйська // Порівняльно-аналітичне право: електрон. фах. наук. вид. / Ужгородський нац. ун-т. – 2016. – № 4. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/4_2016/56.pdf
2. Валуйська М.Ю. Перспективи застосування методу контент-аналізу при вивченні криміналізації особистості // Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи: матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримін.-викон. права (Харків, 9 груд. 2016 р.)/ М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримінології та кримінал.-виконав. права. - Харків: Право, 2016. - С. 153-155.

ГРОШОВІ ШТРАФИ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Галатенко Карина Валеріївна

студентка, Юридичний факультет Національного авіаційного університету

У Київській Русі система покарань не була особливо складною. Спочатку в основі покарання за особливо тяжкі злочини лежала відплата. З часом метою покарання стало, насамперед, відшкодування збитків потерпілому та його родичам, а також поповнення державної казни. Право відкрито проголошувало у формі станових привілеїв класовий характер покарання. Посягання на життя, честь і майно феодалів каралося суворіше, ніж посягання на життя, честь і майно простих вільних людей давньоруського суспільства. Тобто підхід до захисту інтересів феодалів і феодално залежного населення був неоднаковим.

Це, перш за все, відноситься до поняття «злочин», яке розглядалось як образа, що спричиняла певні матеріальні та моральні збитки. Об'єктами злочину були особистість і майно. Об'єктивна сторона злочину охоплювала дві стадії: замах на злочин (вийняти з піхв меч) і закінчений злочин [1, с. 34].

У «Руській Правді» міра покарання визначалась лише важливістю і цінністю порушеного права. Так за вчинення крадіжки покарання призначалося залежно від того, чи був об'єктом крадіжки кінь, віл, качка, гусак, журавель, лебідь, вівця, свиня тощо. Отже, диференціація покарання відбувалась залежно від об'єкта і предмета злочину, об'єктивної сторони вчиненого, способу вчинення та соціального становища потерпілого. Реалізації мети покарання у той час сприяла певна система покарань. Ця система, на думку В. Кульчицького і Б. Тищика, була проста і доволі м'яка [2, с. 47].

Найсудовішим видом покарання за «Руською Правдою» були «потік і розграбування» – вид покарання, який існував у східних слов'ян в період общинного ладу. На думку С. Юшкова, «потік і розграбування» тотожні з банниством (позбавленням заступництва закону), за допомогою якого за первісного ладу общини звільнялися від своїх злочинних членів з вигнанням їх і конфіскацією їхнього майна [3, с. 491].

У Київській Русі протягом X ст. починає формуватися система

грошових штрафів (вир) на користь держави, потерпілих та суспільства. Ця система настільки розвинулась, що вже наприкінці X ст. застосовувалась на всій території Київської держави. Майнові покарання поділялися на два основні види: вира і продаж.

Вира (плата за кров, за вбивство) – грошове стягнення на користь князя, яке призначалось за вбивство вільної людини. У дореволюційній літературі щодо того на чию користь вона справлялася існувало дві протилежні думки. Одні дослідники вбачали у вирі грошове стягнення на користь месників за втрачене ними право кровної помсти. У цьому значенні вира зближується з відомим німецьким викупом – Wergeld. Інші дослідники, посилаючись на аналіз літописних текстів, грамот князів XII ст., тлумачили виру як грошове стягнення лише на користь князя [4, с. 96].

Розмір вири залежав також від соціального стану людини: просту виру стягували за вбивство або скалічення простолюдина (ст. 3 «Просторової правди»), представників нижчої державної адміністрації (ст. 1 «Короткої правди» і ст. 1 «Просторової правди»), князівських слуг (ст. 2 «Просторової правди»).

Проте, вже в «Правді Ярославичів» життя і здоров'я князівських службовців – огнищанина, збирача податків, княжого тіуна, старшого конюха – охороняли посилено (ст. 19, 22, 23 «Короткої правди» і ст. 1, 3 і 12 «Просторової правди») [5, с. 45].

Окремим видом стягнення було застосування так званої «дикої вири», за якої обов'язок сплачувати стягнення покладался не тільки на винну особу, а й на її родину чи взагалі общину, яка мешкала в місцевості, у якій було вчинено злочин [6, с. 101].

Також існував такий вид грошового покарання як головництво, тобто грошове стягнення на користь сім'ї вбитого, якщо родичі відмовлялися від помсти. Воно виникло із звичаю, який називали «викуповувати у скривдженого свою провину». Його розмір не визначав законодавець. Відсутність чітко фіксованих розмірів плати певною мірою можна пояснити тим, що держава цієї виплати не отримувала, вона не входила в розмір штрафів.

За майнові злочини на користь князя стягувалася «продажа», а потерпілому належав «урок». Натомість крадена річ відходила суддям як винагорода за працю. Відповідно до «Руської Правди» продаж – вид покарання, яке полягало в грошовому штрафі, який стягували зі злочинця на користь князя за вчинення інших злочинів проти особи, а також за більшість майнових злочинів.

Лібералізм «Руської Правди» пояснюється значним впливом батька Ярослава Мудрого Володимира Мономаха, який був визнаним моральним авторитетом того часу й закликав у своєму знаменитому «Повчанні»: «Ні правого, ні винуватого не убивайте і не веліть убивати його. Якщо навіть заслуговуватиме смерті, і то не погубляйте жодного християнина. Ухиляйтесь від зла, творіть добро, шукайте миру, проганяйте зло і живіть на віки вічні» [7, с. 86].

Отже, система покарань в Київській Русі була доволі простою та гуманною для того часу. Моральні засади суспільства на кожному етапі його історичного розвитку справляють вплив на ставлення людей до злочинів, необхідності покарання за них, а також вибір засобів і методів покарання. Такі моральні засади сприяли зміцненню державного ладу, утвердженню князівської влади, сприяли прихильному сприйняттю християнства, тобто піднімали Київську Русь на досить високий рівень громадського та державного життя.

Література:

1. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб./ І. Й. Бойко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л. : Вид-во ЛНУ, 2013. – 408 с.
2. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Ін Юре, 2008. – 624 с.
3. Юшков С. В. Общественно-политический строй и право Киевского государства. – М.: Юрид. лит., 1949. – 544 с.
4. Лоба В. Е. Уголовное право Древней Руси XI–XII вв. (по данным Русской Правды): монография / В. Е. Лоба, С. Н. Малахов. – Армавир: РИО АГПА, 2011. – 176 с.
5. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. / І. Й. Бойко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
6. Хроленок О. Ю. Становлення окремих засад систематизації покарань за Руською правдою / О. Ю. Хроленок // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2015. – Вип. 14(2). – С. 100–102.
7. Володимир Мономах Поучення / Володимир Мономах // Літопис Руський / пер. Л. Махновця. – К. : Дніпро, 1989. – С. 85–89.

Науковий керівник: Рибікова Ганна Володимирівна, кандидат юридичних наук, Юридичний факультет Національного авіаційного університету

**НОВА ПАРАДИГМА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА
ВИРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Водотика Сергій Григорович

доктор історичних наук, Херсонський державний університет

Савенок Людмила Андріївна

*кандидат історичних наук, Одеський національний політехнічний
університет*

Останнім часом державна політика щодо місцевого самоврядування стикнулася з низкою етнополітичних проблем, які суттєво підривають імідж України, загрожують стратегічному курсу входження в західну (євро-атлантичну) цивілізацію. Йдеться, зокрема, про колізії у стосунках з угорською громадою Закарпаття, часом нецивілізовані методи взаємодії з ромами. Можна також прогнозувати проблеми з визначенням як сутності кримськотатарської автономії, так і її територіальних меж в разі тривалої анексії Росією Криму. Неупереджений аналіз свідчить, що зазначені прикрі події в значній мірі зумовлені ігноруванням специфіки регіональної етнічної історії, нерозумінням історичних проблем окремих регіонів, історичних травм населення, історичної складової особливостей регіональних суспільних настроїв [1]. Досвід доводить, що шлях до розуміння історичної складової державної політики щодо місцевого самоврядування полягає у співробітництві істориків та державних службовців [2].

Метою розвідки є аналіз нової парадигми вітчизняної історії як основи вироблення ефективної державної політики щодо місцевого самоврядування на прикладі історії Південної України.

Загальновідомо, що етнічна територія розселення українського народу формувалась поступово. Так, загальновизнаним фактом є включення Степової України до масиву етнічних земель українського народу лише у XVII-XVIII ст. внаслідок запорозької колонізації та поразок Османської Порти в російсько-турецьких війнах. Тому історія Південної України після скіфів та античних полісів Північного Причорномор'я зникає з уявлення більшості чиновників на 1,5 тис. років. Внаслідок в

українському суспільстві складається неадекватне розуміння специфіки Південної України.

Така прикра ситуація пов'язана з тим, що вивчення історії України базується на етнонаціональній парадигмі (концепції) історії України М. Грушевського. Відповідно український народ визначається основним об'єктом історії України, що на думку сучасних науковців має низку суттєвих недоліків [3, с. 8-9].

Зокрема, визначення лише українців основним об'єктом вітчизняної історії проблеми зумовлює трактування взаємовідносин українців з іншими народами як суто зовнішніх і переважно негативних. Фактично до об'єкта української історії Південна Україна в координатах етнонаціональної парадигми потрапляє з появою землеробських поселень «слов'янських племен черняхівської культури» чи запорожців. Відповідно неукраїнське населення краю було «загарбниками» чи «завойовниками».

Між тим ще М. Грушевський у статті «Степ і море в історії України» закликав для з'ясування історії Південної України прослідкувати «обмін культурних впливів Сходу і Заходу на сухопутній степовий дорозі» [4, с. 111-112]. Наразі поступово в національному історіописанні формується нова, часо-просторова або територіальна парадигма історії України. Її об'єктом і предметом є історія частини людства на території України. Відповідно українське суспільство є наслідком історії всіх етнічних спільнот, що існували та існують на території України. Критерієм об'єкта історії України виступають вся території України, історичний час та свідомість суспільства.

Агресія Росії проти України чітко довела, що територія має для нації і держави принципове значення. В цьому контексті О. Галенко цілком слушно наголошує, що після поновлення Україною у 1991 р. незалежності змінився об'єкт історії України, оскільки український народ перетворився на міжнародно визнану націю-державу. Відповідно об'єктом історії України стала історія суверенної держави Україна. Саме в такому концепті територіальної (часо-просторової) парадигми історії України історія Південної України займає своє місце в історії України як регіон зі своїми унікальними історичними особливостями [5, с. 67-68].

Отже, етнонаціональна парадигма історії України, де об'єктом є український етнос, з постанням суверенної України виконала свою функцію в поступі українського історіописання. Наразі об'єктом-предметом історії України, як і інших суверенних держав, є минуле людського суспільства на території України. Йдеться про часо-просторову

парадигму, яка дозволяє повноцінно досліджувати історію Південної України як частину історії України і європейської історії.

Що це означає для державної політики щодо місцевого самоврядування? Наголосимо на кількох принципових моментах.

По-перше, слід остаточно покінчити із ксенофобськими характеристиками неукраїнської людності (чи національних меншин) в історії України. Маємо на увазі німців, євреїв, ромів, вірмен, грузин, кримських татар тощо. Слід показати їх внесок в економіку та культуру України, зрозуміти відповідні традиції місцевого самоврядування. Особливу увагу варто приділити корінним неукраїнським народам України, Це маріупольські (кримські) греки, кримські татари, караїми, кримчаки.

Щодо кримських татар. Передусім слід відмовитись від притаманних імперсько-радянським часом поглядам на кримських татар як на «загарбників», «чужинців», «агресорів». Важливо виходити з того очевидного факту, що українці і кримські татари були конкурентами у боротьбі за Південну Україну, яку кінець-кінцем виграли українці. Відповідно, у цій боротьбі траплялося чимало прикрого, причому і кримські татари, і запорожці не відзначались рицарською поведінкою.

Очевидно, що слід згадати про позитивні приклади українсько-татарських стосунків, яких було і є чимало. Достатньо назвати союз кримського хана Іслама-Гірея III з Богданом Хмельницьким, переселення українців до Криму і кримських татар до України, боротьбу кримських татар з агресією Росії тощо. Обов'язково слід згадати про насильницьку злочинну депортацію кримських татар більшовицьким режимом у 1944 р., визнаним Верховною Радою України геноцидом. До речі, одночасно з Криму насильно депортували болгар, греків, вірмен, оскільки вони заважали Й. Сталіну перетворити півострів на військовий плацдарм агресії проти Заходу.

Сьогодні Україна взяла курс на входження в європейський простір. Між тим в історії України це траплялося неодноразово, причому різні народи були промоторами впровадження на українських землях європейських цінностей. Так, античні греки привнесли міську цивілізацію, писемність, освіту, медицину, театр, приватну власність, гроші, писані закони, демократію тощо. Перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського і Речі Посполитої стимулювало втягнення України в європейський ринок, привело до поширення місцевого самоуправління (відоме магдебурзьке право діяло не лише у

містах, а й у селах протягом XIV-XIX ст.), європейських правових норм (згадаємо Литовські статuti), європейської освіти, культури, науки тощо.

Підсумовуючи зазначимо, що впровадження часо-просторової парадигми історії України потребує відповідних змін у розумінні державної політики щодо місцевого самоврядування. Це дозволить об'єктивно і повноцінно дослідити історичні підвалини етнічної та регіональної специфіки державного управління, позбутись застарілих штампів, представити нашу історію як невід'ємну складову історії Європи.

Література:

1. Верменич Я. В. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України / Я. В. Верменич. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2018. – 369 с.
2. Історія державної служби в Україні: у 5 т. - К.: Ніка-Центр, 2009.
3. Смолій В. А. Передмова до комплексної монографії «Схід і Південь України: час, простір, соціум» / В. А. Смолій // Схід і Південь України: час, простір, соціум: У 2 т. – Т. 1. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. – С. 7-12.
4. Грушевський М. Степ і море в історії України / М. Грушевський // Український історик. – 1991. - № 3-4. – С. 110-112; 1992. - № 1-4. – С. 112-115.
5. Галенко О. Південь нагадує, що історію України час переписати / О. Галенко // Схід і Південь України: час, простір, соціум: У 2 т. – Т. 1. – Колект. монографія / Від. ред. В. А. Смолій. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. – С. 54-75.

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ПОЖЕЖНОГО НАГЛЯДУ УКРАЇНИ В 1920-Х РОКАХ

Харламов Михайло Іванович

кандидат історичних наук, Національний університет цивільного захисту України

Базова система об'єднаного управління вогнеборчої сферою в українській радянській республіці у 1921-1927 роках мала наступний вигляд. Центральним органом пожежної галузі був Пожежний відділ при Головному управлінні комунального господарства Народного комісаріату

внутрішніх справ Української Соціалістичної Радянської Республіки, йому були підзвітні губернські пожежні підвідділи при губернських відділах комунального господарства (губпожвідділи). Останні контролювали повітові пожежні підвідділи повітових відділів комунального господарства (з 1923 року губернські державні вогнеборчі органи стали округовими пожежними підвідділами при округових відділах комунального господарства у зв'язку з адміністративно-територіальною реформою в республіці).

Повітпожпідвідділи (які з 1923 року стали районними пожежними підвідділами) контролювали волосних пожежних старост (у кожній волості був староста з помічником, які відповідали за стан пожежної безпеки в регіоні). Останні в свою чергу слідували за роботою керівників пожежних колективів та сільських пожежних старост – нижчих представників пожежної галузі у структурі управління вогнеборчою службою в УСРР у 1921-1927 році. У 1925 році губернії зі своїми структурними підрозділами було знищено і відповідно Центральному пожежному відділові вже звітували округові пожежні підвідділи при відділах комунального господарства НКВС України.

Спеціальні пожежні комісії держави допомагали у боротьбі з неконтрольованим вогнем, давали можливість різним відомствам та установам української республіки, причетним до справи боротьби з пожежами та підпалами, узгоджено діяти у справах ліквідації вогняної небезпеки.

З середини 1920-х років на місцях стали з'являтися різні види державних пожежних органів, що разом зі структурованими підрозділами пожежної охорони УСРР додатково займалися пожежними справами у губерніях та округах. До них відносилися: пожежні управи (у 1927 р. в українській республіці їх було три), пожежні секції підвідділів благоустрою (у 1927 р. – їх було вісім), пожежні інспекції (у 1927 р. – їх було двадцять дві), пожежні столи (у 1927 р. – їх було сімнадцять), технічні пожежні столи (у 1927 р. – один). Відомчі пожежні організації підпорядковувалися ВРНГ України, народному комісаріату шляхів сполучення, народному комісаріату земельних справ. Однак вони діяли з огляду на спеціальні накази Пожежного відділу Головного управління комунального господарства УСРР.

Література:

1. Материали о работе волосного пожарного старосты, сельских пожарных дружин (1921 г.) // Державний архів Сумської області. Ф. Р-5572. Оп. 1. Спр. 148. 132 арк.
2. Материали Центральной межведомственной комиссии по борьбе с пожарами // Центральный державний архів вищих органів влади і управління. Ф. 5. Оп. 2. Спр. 579. 146 арк.
3. О центральных и губернских комиссиях по борьбе с пожарами (1925-1926 гг.) // Державний архів Харківської області. Ф. Р-531. Оп. 1. Спр. 607. 368 арк.

ГЕЛЕНА ЧАПЛИНСЬКА І БИТВА ПІД БЕРЕСТЕЧКОМ. РОЛЬ ЖІНКИ В ІСТОРІЇ

Шепель Валерій Миколайович

кандидат педагогічних наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Не обставляй себе сірими нікчемами, йдучи на діло велике, бо й сам посіриєш!

Б.Хмельницький

Причини поразки гетьмана Б.Хмельницького під Берестечком проаналізовано істориками з надзвичайною ретельністю. Але дослідники, здебільшого, сором'язливо обходять увагою той факт, що битва під Берестечком відбулася на фоні розгортання заключного етапу особистої сімейної драми Богдана через зраду, можливо ймовірну, його другої дружини Гелени (Мотрони).

Рис.1. Портрет Богдана Хмельницького. Гравюра В.Гондіуса, 1651 р.

Рис.2. Іллінська церква-крипта в Суботіві. Реконструкція. Фото автора, 2017 р.

Загальновідомо, що у березні 1647 р. Даніель Чаплинський вчинив розбійницький напад на Суботів і захопив усе майно Хмельницького, худобу і хлібні запаси. Слуги Чаплинського побили до напівсмерті неповнолітнього, ймовірно Остапа, сина Ганни Сомко (Богдан одружився з нею між 1624 і 1626 рр., або бл. 1623 р. [8, с. 68]) і Хмельницького, а Мотрону, яка прислужувала в родині Хмельницьких (у майбутньому – другу дружину Хмельницького), Даніель [7] викрав і одружився з нею за католицьким обрядом. Можливо, цей напад прискорив смерть хворої Ганни в 1647 р. За іншими даними, Даніель Чаплинський на чолі надвірних військ коронного хорунжого напав на Суботів, вигнав звідти сім'ю чигиринського сотника, а «Прекрасну Єлену» чи то змусив силоміць, чи то переконав любововно вийти за нього заміж, змінивши при цьому своє віросповідання з православного на католицьке [13, с. 384].

За однією з версій, **Олена (Гелена, Єлена, Мотрона)** походила з брацлавської православної руської шляхти. За іншою версією, припускають, що вона походила з польської шляхти.

Автор Літопису Самійло Величко вкладає у уста Богдана такі компліменти на її адресу: *«І коли б не допомогла своєю участю й проханням Чаплинська, ця розсудлива невинних людей жалібниця-Есфір, то не знаю, що б сталося від ворожого наклепу Чаплинського з моєю головою далі?»* [3].

	
<i>Рис.3. Портрет Мотрони Чаплинської, худ. Атамась Н.В. Музей Богдана Хмельницького в Чигирині.</i>	<i>Рис.4. Ікона «Покров Богородиці» з портретом гетьмана Богдана Хмельницького. Копія. Іллінська церква в Суботові. Фото автора, 2017 р.</i>

Після початку Хмельниччини Чаплинський залишив свою дружину в 1648 р. у Чигирині [10]. Польсько-український історик Йосиф Ролле так описує все, що сталося з Геленою: *«Де вона перебувала під час кривавої боротьби, що трапилося з її невдахою-чоловіком – важко сказати. За словами Величка, Хмельницький після битви під Жовтими Водами послав до Чигирини 150 вірних і досвідчених козаків і доручив їм затримати*

Чаплинського. Доручення було виконано, як годиться, і через два дні підстароста постав перед гетьманом, який наказав стратити його, а тіло на знак презирства закопати далеко за обозом. Втім, якщо це було саме так, то як пояснити наполегливі вимоги гетьмана до Речі Посполитої про видачу йому того ж Чаплинського, які він висував упродовж усього подальшого року? Не тільки письмово, але і особисто просив Хмельницький про це Кисіля як комісара Речі Посполитої; звичайно, Кисіль заперечував би, якби Чаплинський вже був страчений» [6]. Тому є наступні підтвердження: 14 серпня 1649 р. – лист Б. Хмельницького до короля з вимогою покарати смертю Д. Чаплинського; 10 березня 1650 р. – інструкція послам до Яна II Казимира домагатися покарання Д. Чаплинського; 21 липня 1650 р. – гетьман прийняв посланця М. Потоцького Колонтая і висловив невдоволення відмовою польського уряду видати Д. Чаплинського [11].

До гетьманської оселі Мотрона (тепер уже Чаплинська) повертається на початку літа 1648 р., після блискучої перемоги Богдана, здобутої під Корсунем [13, с. 384]. Вважається, що вперше Богдан обвінчався з Мотроною в липні 1648 р. в Чигирині, а вдруге – у лютому 1649 р. в Києві [2]. У Літописі Самовидця згадується: *«що гетьман Хмельницький повернувся на зиму на Україну до Чигирини і там дружину собі здобув куму Чаплинську, яка мала чоловіка живого»* [9, с. 54]. Київський митрополит Сильвестр Косов, побоюючись за свою репутацію, відмовився надати дозвіл на формальне розірвання шлюбу та її повторне одруження з гетьманом. Б.Хмельницький звернувся до Єрусалимського патріарха Паїсія, який остаточно затвердив одруження, повторивши обряд шлюбу [2]. 27 грудня 1648 р. Паїсій обвінчав Хмельницького з Мотроною Чаплинською, відсутньою у цей час у Києві [10] (наречена в цей час перебувала в Чигирині [13, с. 385]). На цю знаменну подію прибули тоді до Києва послы з Москви, із Трансільванії, від султана, з Мультан (Молдови – прим. авт.), з Волощини. За іншими даними, 28 грудня 1648 р. гетьман Б. Хмельницький у Переяславі узяв шлюб з Чаплинською, після того, як повернувся з-під Замостя.

Відчути вповні щастя подружнього життя Богданові не випало – Україна була охоплена полум'ям жорстокої війни [2]. Ім'я «Олени Прекрасної» повертається до усіх на уста якраз у переддень битви під Берестечком [13, с. 385] (18(28).06.–30.06(10.07).1651).

Й.Ролле зробив досить правдоподібну поправку, що гетьман під час походу послав по гроші для татар, і при тім викрилася нестача їх, і з

того пішла історія [4, посилання на с. 255].

М.Грушевський указує, що Хмельницький перед битвою під Берестечком отримав відомості від Тимоша про нестачу коштів у козацькій скарбниці, доручив йому розслідування цієї справи.

Найбільш детально оповідає цю «смішну історію», як він висловлюється – польський мемуарист Станіслав Освенцім, чувши її так як розповідав її король Ян II Казимир при вечері. Жінка Хмельницького залюбилася в якимсь «дзегармистрі» (годинникаря – від слова «дзиглер» – годинник з боєм), котрий був у нього наглядачем його двору («гофмістром»), і завела з ним інтригу. Довго це тривало між ними в секреті, а виявилось, коли Хмельницький, беручи гроші на плату татарам зі своєї скарбниці, не дорахувався одного барилка з червоними золотими. Спочатку подумав на сина, – що може той, ідучи в похід на Литву, взяв із собою ті гроші, і запитав його своїм листом. Коли син відповів, що тих грошей не брав ані не знав, – звелів узяти на муки того свого управителя, і той не тільки зізнався в цій крадіжці, але й розповів про свою інтригу з Хмельницькою та її участь в затаєнні тих грошей. Розгніваний гетьман велів їх обох, розібравши голо, зв'язати разом, так як бували, і повісити [4, с. 254].

Черкаський козак Мартин розповідав: *«Тимошко велів її спочатку вогнем мордувати – доки не добув закопаних барил з грошима»* [4, с. 255]. Польський хроніст Єрлич у своїх записках коротко записує, що під час походу під Берестечко гетьман велів своїм листом, писаним до сина Тимоша, повісити свою жінку разом з іншими шістьма особами [4, с. 255].

У днях вичікування під Зборовом гетьманові довелось пережити тяжку особисту трагедію: 10 (20) травня 1651 р. принесено йому недобру вість про його жінку [4, с. 254]. Б.Хмельницький довідався про страту дружини Мотрони [11]. Що з нею сталось, не оповідає – каже тільки, що гетьман був дуже зажурений [4, с. 254].

Прямих доказів про зраду Мотрони немає. Можливо, звинувачення їй були сфабриковані старшинською опозицією, особисто Тимошем, який не любив мачуху (а можливо, як раз навпаки – сильно кохав). Відомість ця, очевидно, глибоко схвилювала гетьмана і привела його до крайнього нервового роздратування, яке не обмежилось тільки рефлексіями про цю родинну подію, а виявилось в трактуванні різних справ у той момент. [4, с. 255]. Звістка про смерть Мотрони завдала сильного душевного удару для Хмельницького, і напевно, була однією з причин поразок козаків під Берестечком [4].

А в цей час українське військо, очолене наказним гетьманом Іваном Богуном, оточене ворогом, героїчно відбивало атаки польського війська. 30.06(10.07).1651 українці прорвалися з оточення. Наслідком битви стало підписання важкого для українців Білоцерківського мирного договору 1651 р.

	
<i>Рис.5. Резиденція Б.Хмельницького. Чигирин. Фото автора, 2017 р.</i>	<i>Рис.6. [1, с. 9]</i>

Прикро усвідомлювати, що Б. Хмельницький, всупереч своєму вислову, наведеному в епіграфі, сам привів у своє найближче оточення людину сіру і нікчемну – Гелену Чаплинську, що коштувало не тільки втрати душевної рівноваги самому гетьманові, але і тимчасово позбавило українське військо стратегічної ініціативи, стало однією з причин поразки під Берестечком і загибелі, за різними даними, від 4–8 тисяч [5, с. 235] до 30 [12, с. 211] – 40 тисяч козаків. Але, разом з тим, ця обставина промовисто підкреслює, що Богдан Хмельницький був жвавою людиною, не позбавленою бурхливих пристрастей, з яскравими психоемоційними відчуттями. А, можливо, сама Гелена стала жертвою страшних інтриг, які вирували в оточенні гетьмана.

Література:

1. Атлас. Історія України 8 клас. Державне науково-виробниче підприємство «Картографія», 2013, 24 с.
2. Богданова родина [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: https://www.e-reading.club/chapter.php/1022508/5/Kolyada_-_Bogdan_Hmelnickiy.html (дата звернення 03.01.2019) – Назва з екрана.
3. Величко С. В. Летопись. Т. 1. / Пер. с книжного украинского языка, вст. статья, комент. В. О. Шевчука; Отв. ред. О. В. Мишанич. – К.: Днипро, 1991. – 371 с.
4. Грушевський М.С. Історія України-Руси. – Т. IX-1. Роки 1650–1654. – К.: Наукова думка, 1996. – 875 с.

5. Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.: іл.
6. Иосиф Ролле, под псевдонимом доктор Антоний, очерк в журнале «Киевская старина», 1894 г.
7. Костомаров Н. И. Русская история в жизнеописаниях главнейших её деятелей. – М.: Эсмо, 2007. – Глава 5. Малороссийский гетман Зиновий-Богдан Хмельницкий.
8. Кривошея В. В. Козацька еліта Гетьманщини. – К., 2008. – 451 с.
9. Летопись Самовидца, издание подготовил Я. И. Дзыра. – К.: Научная мысль, 1971. – 208 с.
10. Петровский М. Зарисовки истории Украины XVII – начала XVIII ст. Исследования Летописи Самовидца), – Х., 1930.
11. Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності. – К.: Наукова думка, 1994. – 262 с.
12. Типовий польський путівник Ронковський Гжегож, «Волинь. Путівник по Західній Україні, ч.1» («Wołyń. Przewodnik po Ukrainie Zachodniej. Część 1») – 2005.
13. Україна: хронологія розвитку. – Т. 4. – К.: Кріон, 2009. – 864 с.

УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Павлович Юрій Осипович

*магістр історії, Молодий науковий співробітник Інституту
українознавства Національної академії наук України*

Найважливішими, з усього спектру двосторонніх відносин України та Республіки Білорусь, залишаються відносини в політичній сфері. Міждержавні відносини визначають загальне тло стосунків між країнами, потребують постійної уваги, аналізу та прогнозування і передбачення розвитку. Політичні відносини із здобуттям незалежності Україною та Республікою Білорусь не отримали стабільної стратегії співробітництва й були абсолютно залежними від зовнішніх обставин та процесів, що відбувалися в Центрально-Східній Європі. Офіційна влада Києва намагалася вирішити найважливіші питання, які стосувалися їх позицій на міжнародній арені, одночасно шукаючи компроміси з Мінськом, влада якого не сприймала розпаду СРСР й не була готова до незалежності.

Україна міждержавні відносини будує на основі міждержавного права та використання напрацьованого світовою спільнотою досвіду. Зовнішньополітична стратегія визначена в Конституції України, Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» й ґрунтується на національних інтересах, пріоритетах щодо забезпечення за рахунок зовнішніх чинників розвитку матеріального та духовного потенціалу країни, створення умов для самоствердження, забезпечення гідного життя кожної людини [1].

Україну та Республіку Білорусь пов'язує велика кількість історичних, політичних, культурних та економічних чинників. Довгий час ці держави перебували у складі Радянського Союзу, що в кінцевому результаті приводить до висновків, Україна і Білорусь мають добрі передумови для двосторонніх відносин. Однак до сьогодення не має спільних думок в політичній площині. Все це призводить до проблем, не тільки політичних, а й економічних [2].

Протягом періоду незалежності обох держав, між Україною і Республікою Білорусь сформувалася договірна база, яка містить комплекс взаємних інтересів і дає можливість вирішувати практичні питання.

Важливим періодом у відносинах між Україною і Республікою Білорусь є період XX-XXI ст. В цей час обидві держави шукають порозуміння, долаючи непрості проблеми національного відродження і державного будівництва. На основі аналізу офіційних заяв представників Білорусь у контексті добросусідства. Водночас у багатьох питаннях солідарна із загальноєвропейською оцінкою політичної ситуації в Білорусі [3]. Як відомо, Республіка Білорусь тривалий час перебувала в ізоляції від європейських країн. З іншого боку до сьогоденного дня підтримує тісний економічний зв'язок з Російською Федерацією в рамках Євразійського економічного співтовариства, а також

Договору про колективну безпеку. Разом з тим, успішна реалізація багатовекторності зовнішньополітичних відносин створює умови для руху Білорусі в європейському напрямі [4, с. 139]. У цьому контексті мінятиметься не лише структура відносин з Європою, а й з Україною, яка зорієнтована на Європейський Союз, особливо це помітно останні два роки, великим поштовхом стала «Революція гідності» (листопад 2013 – лютий 2014).

Україна пропонувала виступити посередником у налагодженні відносин Білорусі з європейськими організаціями – ОБСЄ, РЄ та країна Західної Європи і США. Однак Білорусь відносила до цього несхвально і взагалі не сприймала таку пропозицію. Важливо, що з обох сторін залишається розуміння того, що кожна країна має свій державний устрій, розстановку політичних сил і рівень демократизації суспільства тощо [5].

Українські політики та експерти у питаннях зовнішньополітичних відносин між Україною та Республікою Білорусь, в один голос, стверджують про повну політичну й економічну залежність Білорусі від Російської Федерації, а це, в свою чергу, нівелює завдання українських дипломатів налагодити українсько-білоруський діалог. Дана проблема часто зустрічається в сучасних українських ЗМІ у формі полеміки експертів, політиків, одиночних виступах. Це ж стосується і європейського політикуму українсько-білоруські відносини стали надзвичайно важливими, оскільки Республіка Білорусь щораз, то більше попадає в залежність від Російської Федерації, це, в свою чергу, порушує баланс сил в Європі. Україна, в даній ситуації, виступає бар'єром і «європейським дипломатом, основним завданням якої є налагодити відносини з Республікою Білорусь та нав'язати демократичні цінності, допомогти розв'язати діалог О. Лукашенка з Європейським союзом.

Література:

1. Про основні напрямки зовнішньої політики України. Постанова Верховної Ради України (2 липня 1993 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
2. Соскін О. Україно-білоруські відносини: сучасний стан і сценарії розвитку / О. І. Соскін // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/>
3. Соскін О. Чому ми не дружимо з Білоруссю? / О. І. Соскін //. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/>
4. Черник П. Геополітичні вимір сучасних українсько-білоруський взаємин / П. П. Черник // Військово-науковий вісник. – Львів, 2008. – 179 с.
5. Максак Г. Особливості розвитку зовнішньої політики України щодо формування українсько-білоруських відносин на довгострокову перспективу / Г. А. Максак. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07746>

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Горчанюк Олена Сергіївна МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА
ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....3

Гудим Любомир Ярославович ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА
ОСНОВА ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....5

Сторожук Дмитро Анатолійович ПРОГРЕС У ПРАВІ ЯК
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА.....8

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Alexey A. Maksurov KOORDYNACJA TECHNOLOGII PRAWNYCH W
PRAWIE POLSKIM: PROBLEMY I OSIĄGNIĘCIA.....12

Акімов Михайло Олександрович БРЮССЕЛЬСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ
1874 РОКУ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У МІЖНАРОДНОМУ
ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ.....13

Аметов Ельнур Сабрійович ПОРІВНЯННЯ ПОЛОЖЕНЬ ПРО
ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ СПІВПРАЦІ В УГОДАХ
ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ І ГРУЗІЄЮ.....18

Аметов Ельнур Сабрійович ПРО РОБОТУ КОМІСІЇ МІЖНАРОДНОГО
ПРАВА НАД ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ЗА СЕРЙОЗНІ ПОРУШЕННЯ
ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ІМПЕРАТИВНИХ НОРМ
ЗАГАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....23

Дмитрів Руслана Ігорівна ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ
УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ.....25

<i>Довгопостол Вадим Вікторович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ.....	28
<i>Зогаль Дар'я Олександрівна</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА САМОІДЕНТИЧНІСТЬ І САМОВИЗНАЧЕННЯ КОРІННИХ НАРОДІВ.....	30
<i>Солдатенко Оксана Володимирівна, Циганов Олег Григорович</i> ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ НА ОКРЕМИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	34
<i>Устименко Олег Миколайович</i> ЮРИСДИКЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА ЇЇ ВИЗНАННЯ УКРАЇНОЮ.....	37
<i>Устименко Олег Миколайович</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ ПАЛАТ В СУДАХ КАМБОДЖІ.....	40
Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення	
<i>Кемська Світлана Олександрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ МІЖДЕРЖАВНОГО УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	46
Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура	
<i>Голуб Валерія Миколаївна</i> СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	49
<i>Грабський Іван Ростиславович</i> ПИТАННЯ ПРО ЗВОРОТНЮ ДІЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ В ЧАСТИНІ ЗМІН ДО РОЗДІЛУ IV КК УКРАЇНИ.....	51

<i>Гуйван Петро Дмитрович</i> КРИМІНАЛЬНІ ОПЕРАТИВНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ.....	54
<i>Кудря Владислав Дмитрович</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БАНДИТИЗМУ.....	59
<i>Курченко Каріна Віталіївна</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	61
<i>Рафальська Юлія Казімірівна</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ТЕРОРИСТА.....	64
<i>Свіщова Владлена Олегівна</i> КРИМІНОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСОБИСТІСТЬ» В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	66
<i>Ткаченко Григорій Михайлович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ХУЛІГАНСТВО.....	69
<i>Шапран Олександра Геннадіївна</i> МЕТОД КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ, ЯК МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	75

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

<i>Галатенко Карина Валеріївна</i> ГРОШОВІ ШТРАФИ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....	78
--	----

Історія становлення української державності

<i>Водотика Сергій Григорович, Савенок Людмила Андріївна</i> НОВА ПАРАДИГМА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ВИРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	81
--	----

Харламов Михайло Іванович ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ПОЖЕЖНОГО
НАГЛЯДУ УКРАЇНИ В 1920-Х РОКАХ.....84

Шепель Валерій Миколайович ГЕЛЕНА ЧАПЛИНСЬКА І БИТВА ПІД
БЕРЕСТЕЧКОМ. РОЛЬ ЖІНКИ В ІСТОРІЇ.....86

Історія країн світу та міжнародні відносини

Павлович Юрій Осипович УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ В
КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ.....92

Підписано до друку 18.02.2019
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

